Mustaqil gazeta
HURRIYAT

11 — 17-iyul 2001-YIL
28 (232)-son

HAFTANING CHORSHANBA KUNI CHIQADI
1996-yil dekabrdan chop etila boshlagan

Нуъмонжон МУҲАММАДЖОНОВ фотоси

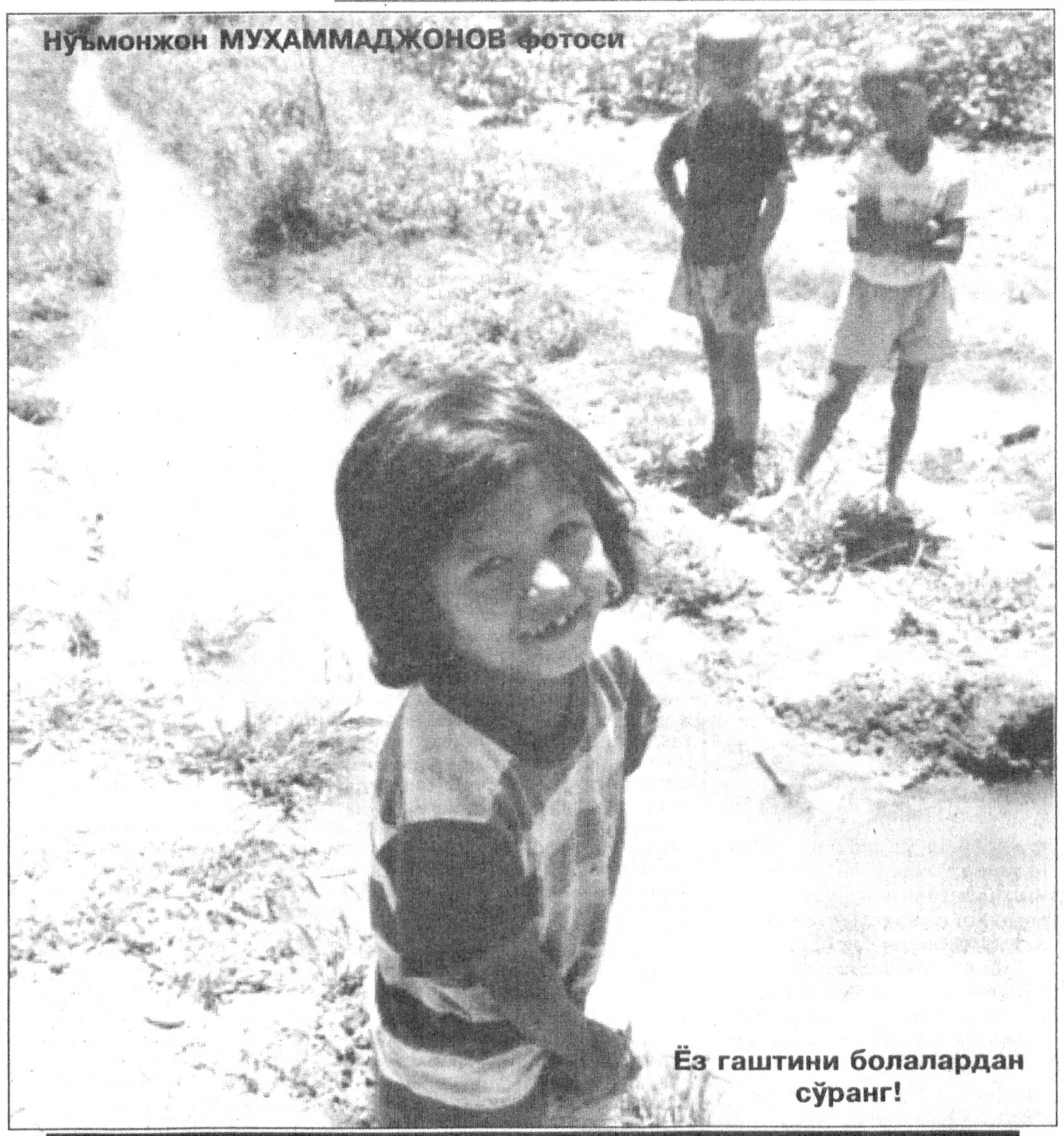

Ёз гаштини болалардан сўранг!

✓ Ҳаяжон

ЭРКИН СЎЗ МАСЪУЛИЯТИ

Президентимиз табригини ўқиб

Журналистлар ва матбуотчиларнинг касб байрамида энг катта воқеа муҳтарам Президентимизнинг табриги бўлди. Табрикда ифода этилган ҳар бир даъват, ҳар бир йўл-йўриқ худди шахсан биз учун, биз сингари минглаб журналистлар учун касбий ва ҳаётий дастуриламалдек таассурот қолдирди.

Ватанимиз мустақиллик йилларида эришган ютуқларда журналистларнинг муносиб ҳиссаси борлиги эътироф этилган мисраларни ҳаяжонланиб ўқидик. Бу эътироф ижодкорларни янада фаоллик кўрсатиб, янада ғайрат билан ишлашга даъват этади.

Шу билан бирга Юртбошимиз журналистлар зиммасидаги улкан масъулиятни ҳам таъкидлаб ўтганлар. Яъни, матбуот саҳифасида сўз айтишга чоғланган журналист ҳаётимиздаги ижобий ўзгаришларни холисона кўрсата билиши билан айни чоқда учраб турадиган нопоклик, тўрачилик ва ҳоказо иллатларга курашмоғи учун ўз ҳаловатидан воз кечишга ҳамиша ҳозиру нозир бўлмоғи зарур.

Бундай масъулиятга шай бўлиш учун эса қаламнинг ўткирлиги ва ижод маҳорати ниҳоятда муҳим!

Ҳақиқатан ҳам давлатимиз ўз олдига қўйган улуғ мақсадларга имкон қадар тезроқ эришиши учун ҳар бир ўзбекистонлик, шу жумладан, журналистларимиз ҳам зиммасидаги вазифаларни сидқидилдан бажариши шарт. Президентимиз таъкидлагандек, матбуотимизда воқеаларга холис баҳо беришдан тортиниш, йўл қўйилаётган қонунбузарлик ва камчиликларни хаспўшлаш ҳоллари учрамаслиги учун "жамиятимизнинг барча бўғинларида хизмат қилаётган раҳбарлар ва мутасадди ходимлардан ўз ишини виждонан бажариш, журналист аҳлидан эса уларнинг фаолиятига танқидий кўз билан, айни вақтда холисона қараш, рўй бераётган камчилик ва нуқсонларни очиб бериш талаб этилади". Чунки жамиятимизда юз бераётган ҳар бир воқеа-ҳодиса баъзи эскича муносабатларни ўзгартириш, янгича фикр, янгича тафаккурни талаб қилмоқда.

Биз ёш журналистлармиз, таҳририят остонасига эндигина қадам қўймоқдамиз. Газетада эълон қилинган ихчам мақоламизни кўрганда бошимиз осмонга етади. Лекин ўша ихчам мақоламизда ҳам Юртбошимиз айтиб ўтган талаблар бўлиши зарурлигини ўйлаганда матбуотда сўз айтиш юки нечоғли оғирлигини чуқур ҳис этдик.

Биз мустабид тузум иллатларини кўрмай, уларга дуч келмай ўсдик, шу жиҳатдан тажрибали устозлардан кўра демократик қадриятлар даври ёшлари сифатида фаол ижод қилиш имконимиз катта. Лекин демократияга, хусусан матбуот эркинлигига эришиш осонгина қўлга киритиладиган имконият эмаслигини ҳам ҳис қиляпмиз. Бундай улкан вазифани адо этишга бел боғлаган журналист биринчи навбатда ўз касбини сидқидилдан адо этмоғи, холис бўлмоғи, беғараз қалб эгасига айланмоғи, ҳароратли сўзини маҳорат билан ифода эта билмоғи жуда-жуда зарур.

Табрикда "халқимизга хос одоб-андишани йўқотмаслик керак"лиги, "муайян соҳага ихтисослашиш" катта аҳамият касб этиши таъкидланганки, бу сўзлар биз ёшларни кўп ўйлашга, изланишга, ҳормай-толмай меҳнат қилишга даъват этади.

Президентимизнинг байрам табриги ҳар бир журналистнинг иш столида туриб, ҳар кун-ҳар соатда уни фаолликка, хушёрликка чорлайди.

Динора ДЎЛТАЕВА, Собиржон ЁҚУБОВ

ҚАДРЛИ ЮРТДОШЛАР!

"Ҳуррият" мустақил газетасига 2001 йилнинг иккинчи ярми учун обуна давом этмоқда.

Сиз ҳафтанинг энг муҳим ва энг яхши хабарларидан, қалами ўткир ва тили бийрон журналистларнинг теша тегмаган мавзулардаги мақолаларидан, ажойиб латифалар, "овоза"ю "миш-миш", "ажабо"лардан, тасодифларга бой учрашувлардан ва албатта машҳурлар суҳбатидан бебаҳра қолмай десангиз, шошилинг, "Ҳуррият" сизни кутмоқда. Хуллас, ортиқча ташбеҳга ҳожат, обуначига гап йўқ.

НАШР КЎРСАТКИЧИ:

Якка обуначилар учун — 233
Ташкилотлар учун — 234

"ЭНГ УЛУҒ, ЭНГ АЗИЗ" ТАНЛОВИ

Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш ижтимоий-сиёсий жамғармаси ҳамда Ўзбекистон Республикаси "Тасвирий ойина" ижодий уюшмаси барча ижодкорларни анъанавий "Энг улуғ, энг азиз" танловига таклиф этади.

Тақдим этилаётган ижодий ишларда қуйидаги мавзу, йўналишлар ёритилган бўлиши лозим:

— мустақиллик, озодлик ва Ватан каби муқаддас тушунчаларнинг талқини;
— мамлакатимиздаги ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, маънавий-маърифий соҳалардаги ислоҳотлар жараёни ва бу борадаги эришилган ютуқлар;
— миллий истиқлол ғояси ва мафкурасининг шаклланиши;
— Она-Ватанга бўлган муҳаббат ва садоқат;
— миллий ғурур, азалий ва умумбашарий қадриятлар;
— кишилар онгида, руҳиятида, қалбида ва қиёфасида кузатилаётган ҳурлик ўзгаришлари;
— фидойилик кўрсатиб меҳнат қилаётган, яратувчилик йўлида изланаётган замондошларимиз;
— мамлакатимиз мустақиллигининг дадил одимлари;
— буюк Истиқлол туфайли қўлга киритилаётган моддий ва маънавий неъматлар кўлами.

Танлов ғолиблари Ватанимиз Мустақиллигининг 10 йиллиги арафасида матбуотда эълон қилинади.

Танлов ғолибларини қимматбаҳо совринлар кутади.

Ижодий ишлар икки нусхада шу йилнинг 1 августига қадар қуйидаги манзилга юборилиши лозим: 700129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30-уй.

Ўзбекистон ОАВни демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш ижтимоий-сиёсий жамғармаси, Ўзбекистон Республикаси "Тасвирий ойина" ижодий уюшмаси "Энг улуғ,энг азиз" танлови ҳайъати

✓ Муносабат

ҲУҚУҚИЙ АСОСИМИЗ БОРМИ?

"Ҳоким", "Ҳокимият", "Ҳокимлик". Қаерда қандай қўлланилади?" Т.Эшбек "Ҳуррият" 2001 йил, 16-сон

Мақолани ўқиб, бирор тилшунос ёки ҳуқуқшунос олим бу масалага ойдинлик киритса керак деб кутгандим. Бирор-бир мақола, шарҳ эълон қилинмагани сабабидан, гарчи давлат ҳуқуқи (Конституцион ҳуқуқ) соҳасида мутахассис бўлмасамда, илмим етганича ўз мулоҳазаларимни муштарийларга билдириб ўтишни лозим топдим.

Менимча, бу ерда Асосий Қонунимизнинг 99-моддасида кўрсатиб ўтилганидек, "Вилоятлар, туманлар ва шаҳарларда (туманга бўйсунадиган шаҳарлардан, шунингдек, шаҳар таркибига кирувчи туманлардан ташқари) ҳокимлар бошчилик қиладиган халқ депутатлари Кенгашлари — ҳокимиятнинг вакиллик органлари" ҳам борлигини тушуниб олиш зарурдир.

Масалан, Тошкент шаҳар С.Раҳимов туманида ёки Самарқанд шаҳар Боғишамол туманида халқ депутатлари туман Кенгашлари йўқ, бироқ Тошкент вилояти Тошкент туманида ёки Янгийўл шаҳарларида халқ депутатлари туман ва шаҳар Кенгашлари ҳам фаолият юритади. Аксарият ҳолларда халқ депутатлари кенгашлари бор жойларда вакиллик органи ва ҳоким идораси бир бинога жойлашганлигини кузатиш мумкин.

Ҳозирги кунда ҳам Тошкент вилояти Тошкент туманида ҳоким идораси ҳамда вакиллик органи бир бинода бўлгани учун у ерда "Тошкент тумани ҳокими Ижроия Маҳкамаси " ва "Халқ депутатлари Тошкент туман Кенгаши" деб алоҳида-алоҳида ёзилган иккита пешлавҳа бор. Менимча, бинога бундай ёзиш асосли кўринади, сабаби, бу ерда маҳаллий ҳокимиятнинг 2 та тармоғи (ижро этувчи ва қонун чиқарувчи органлар) жойлашган.

Шулардан ва Асосий Қонунимизнинг 11-моддаси мазмунидан келиб чиқиб қуйидаги хулосаларга келишимиз мумкин:

Бинога унинг ичида ҳоким идораси (гарчи Т.Эшбек таъкидлаганидек, "моҳият-эътиборига, конституциявий мақомига кўра ўша идора маҳаллий давлат ҳокимияти" ҳисобланса-да,) ва вакиллик органи бирга жойлашган-жойлашмаганидан қатъи назар "фалон вилоят (туман, шаҳар) ҳокимияти" деб ёзиб бўлмайди. Чунки бу ерда маҳаллий давлат ҳокимияти тўлиқ жамланган эмас. Фақат ижро этувчи ва қонун чиқарувчи (вакиллик) тармоқлари жамлангани учун, уни тўлалигича давлат ҳокимиятининг маҳаллий идоралари мажмуи сифатида "Ҳокимият" деб қабул қилишга мантиқий ва ҳуқуқий асослар йўқ. Сабаби, сиёсий бошқарувда суд ҳокимияти ҳам мавжудлигини унутмаслик керак.

Ҳокимлик(-ги) деб ёзиш ҳам нотўғри бўлади, чунки Асосий Қонунимизда бу атама учрамайди.

Менимча, туманларга бўйсунадиган шаҳарларда, шаҳар таркибига кирувчи туманларда, шунингдек, вакиллик органлари бошқа бинода жойлашган ҳолларда "... ҳокими Ижроия Маҳкамаси" деб ёзилгани ҳамда бошқа ҳолларда "... ҳокими Ижроия Маҳкамаси" ва "Халқ депутатлари... Кенгаши" деб алоҳида-алоҳида ёзиб қўйилиши мақсадга мувофиқ кўринади.

Абдуқаҳҳор МУТАЛОВ

✓ Хабар

ЎН КУНЛИК БАЙРАМ

Мустақилликнинг 10 йиллиги муносабати билан Андижон вилоятида "Андижонннома" ва "Андижанская правда" газеталарининг 10 кунлиги зўр муваффақият билан ўтди.

Кўплаб меҳнат жамоаларида таҳририят ходимлари билан ижодий учрашувлар бўлди.

Вилоят газеталари саҳифаларида, телевидение кўрсатувларида, радио эшиттиришларида Андижон матбуотининг тарихи, мустақиллик йўлида фидойилик кўрсатган журналистлар хотирасига бағишланган материаллар берилди. Тадбир баҳонасида ҳар иккала таҳририят биносини таъмирлаш, замонавий мебеллар билан жиҳозлаш, техника воситалари билан мустаҳкамлаш, фидойи журналистларни, ишчи қишлоқ мухбирларини рағбатлантириш кўзда тутилди.

Ўн кунлик тадбирлари доирасида ушбу газеталар ҳомийлигида ҳамда Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш ижтимоий-сиёсий жамғармаси Андижон вилоят бўлими ташаббуси билан журналистлар ўртасида катта теннис бўйича анъанавий "Илҳом" турнири ҳам ўтказилди. Унда нафақат оммавий ахборот воситаларида меҳнат қилаётган ҳаваскор теннисчилар, балки жамоатчи мухбирлар ҳам иштирок этишди. Ғолибларга эсдалик совғалари топширилди.

Хуллас, ўн кунлик газетхонлар билан газеталар алоқасини мустаҳкамлаб, қалам аҳлини фидокорона меҳнат қилишга ундади.

Манзура МИРЗАЕВА,
ОАВни демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш ижтимоий-сиёсий жамғармаси вилоят бўлими раиси ўринбосари

✓ Мактуб

МЕҲНАТИМИЗ РОҲАТИНИ КЎРАМИЗ!

Менинг қўлимга қалам олиб шикоят ёзишимга айрим раҳбарларнинг бепарволиги, ўзини шер билиб, ўзгаларга паст назар билан қараши сабаб бўлди.

2000 йил Булунғур тумани "Мингчинор" ширкатлар уюшмасидан 1,3 гектар токзорни 10 йил муддатга оиламиз билан сотиб олдик. Деярли ташландиқ ҳолатга келиб қолган токзорни ўз меҳнатимиз билан яшнатдик. Меҳнат қилганга худо ҳам беради, деганлари рост экан. Мана шу ер майдонида етиштирилган 8210 кг узумни Булунғур "Ўзбек-Чех" шароб ишлаб чиқариш қўшма корхонасига яхши умидлар билан топширдик. Маҳсулотни топширишдан аввал корхона раҳбарлари билан учрашиб шартнома туздик. Қўшма корхона раҳбарлари маҳсулотни қабул қилибоқ, зудлик билан ҳақини етказишга ваъда беришди. Ёлғон ваъдаларга ишониб, узумни тўлиқ топширдик. Аммо иши битиб, эшаги лойдан ўтган корхона раҳбарлари "Эрта келинг, индин келинг" деб, мана тўққиз ойдирки, қўйнимизни пуч ёнғоққа тўлдириб жўнатишяпти. Ҳолбуки, айрим кишилар ўша пайтдаёқ топширган маҳсулотининг тўлиқ ҳақини олиб бўлишган. Баъзилар яхшилаб гаплашсаларинг оласизлар, дейишди. Бу "гаплашиш"нинг замирида нима яширинганини билиб олиш қийин эмас.

Оиламизнинг иқтисодий аҳволи яхши эмас. Касалманд турмуш ўртоғим ишлай олмайди. Ёш болаларим билан далада эртадан кечгача ишлаб, бир кунимизни кўриб турибмиз. Болаларим далада ишлаб дарсдан қолиб кетаётганларига юрагим ачийди. "Ўлганнинг устига тепган" бўлиб, қўшма корхона раҳбари Х.Эронов ва бош ҳисобчи А.Холмоновларнинг бир йилги даромадимиз — оиламиз ризқ-насибасини қайтариб бермаётганликларини қандай изоҳлашни ҳам билмай қолдим. Бир неча бор туман ҳокимлигига маҳсулот ҳақини ундириб беришда ёрдам беришини сўраб қилган мурожаатимиз ҳам фойда бермади. Шундан сўнг, Жомбой туманлараро судига мазкур иш юзасидан ҳужжатларни топширдик. Суд 2001 йил 14 майда бўлиб ўтди. Чақирув қоғози юборилганига қарамай, Эронов ва Холмонов судга келишни лозим топишмади. Иш "Сиртдан" кўриб чиқилиб, суд "Ўзбек-Чех" қўшма корхонасидан 700 минг сўм ундириш ҳақида қарор чиқарди. Бироқ ҳали-ҳануз суд қарори амалга ошмади. Мени доимо бир нарса қийнайди: нима учун корхона раҳбари ва бош ҳисобчи қонунларимизни писанд қилмайди ёки уларнинг алоҳида имтиёзлари борми? Ҳуқуқий жамият сари бораётган мамлакатимизда уларнинг суд қарорларини бажармасликлари мумкинми?

Сизлардан пешона тери эвазига ишлаб топилган оиламизнинг ризқ-насибасини ундириб беришингизни умид билан кутиб қолувчи мухлисингиз

Жамила ДАВУРБАЕВА

ТАҲРИРИЯТДАН:

Мамлакатимизда халқ фаровонлигига катта эътибор қаратилаётган бир паллада айрим оёғи ердан узилган раҳбарларнинг оддий фуқаро дардига тўраларча муносабатда бўлаётгани ачинарли ҳол, албатта. Камтаргина оила бошига тушган қийинчиликлар, азоб-уқубатларга ким айбдор: "Онангга бор, отангга бор" қабилида иш юритаётган туман ҳокимлигими ёки Ўзбекистон қонунларини назарписанд қилмаётган Эронов ва Холмоновлармиу? Бундан чиқди Булунғурда ҳали ҳам "камбағални туя устида ҳам ит қопади"ми?! Наҳотки, Ўзбекистон номидан чиқарилган суд қарори ижросиз қолиб кетаверса?! Мазкур салбий ҳолатга тегишли идоралар, масъул шахслар ўз баҳоларини берадилар деган умиддамиз.

✓ Мухлис

"ҲАМКОРИНГИЗ БЎЛМОҚ ЧИМАН"

Қадрли "Ҳуррият" ижодкорлари! Газетангиз доимо ҳаёт билан ҳамнафасу ҳамқадам эканлиги мени қизиқтириб қолди. Шу боис ҳам Сиз азиз ҳамкасбларим билан ҳамкорлик қилишга аҳд қилдим. Газетангизга йўллаётган мақолаларим қизиқиш уйғотса, сизларга маъқул бўлса, ўзимни бахтиёр ҳис қилардим. Келгуси ишларингизга улкан ютуқ ва муваффақиятлар тилайман.

Мурод МАҲМУДОВ,
"Ғиждувон ҳаёти" газетаси мухбири

СОЧ ЮЛИШМАНГ, ҚИЗЛАР!

2-бет

Ушбу сонда:

ТЕРРОРИЗМ ОФАТИ уни даф этиш мумкин

3-бет

4-бет

Мулоҳаза

Мустақилликнинг 10 йиллиги

ҚИЁС

Фарҳод МУСАЖОН

Сир эмас, орамизда совет даврини қўмсайдиганлар ҳам топилади. Шахсан мен учун эса бугунги ҳаётимиз ҳар жиҳатдан афзал, десам фикримни қўллаб-қувватловчилар кўплаб топилишига ишонаман.

Бирор нарсани шунчаки яхши ёки ёмон дейиш қуруқ сафсата, холос. Далил-исботлар билан асосланган гапгина таъсир кучига эга бўлади. Бинобарин, мен қуйида ўз нуқтаи назаримни яқин ўтмиш билан бугунги замонни таққослаб, далиллар келтириб фикр-мулоҳазаларимни айтмоқчиман.

Агар мен илгариги замон ғирт расво эди, зиғирча ҳам яхшилик кўрмагандик, бугунги ҳаётимизда мутлақо камчилик йўқ, десам ушбу мақоланинг давомини ҳеч ким ўқимай қўяқолади.

Хўш, унда нега менга бугунги ҳаётимиз афзал туюлади ва кўпроқ ёқади? Келинг, таққослаб, далиллар келтиришга уриниб кўрайлик.

Шўро тузумини қўмсайдиганлар ўша пайтда нарх-наво ҳар йили тушиб турарди, гугурт бир тийин, йўл кира уч тийин, гумма тўрт тийин, шакар ва гуруч саксон тийин турарди, хуллас, арзончилик эди дейишади.

Бироқ улар битта нарсани унутишади; ўша арзончилик пайтида танқисчилик авжида эди, энг зарур нарсалар етишмасди, магазинларда уч-тўрт хил озиқ-овқатдан бўлак ҳеч вақо бўлмасди, баъзи қишлоқ магазинлари умуман бўм-бўш эди. Тақчиллик ва узундан-узоқ навбатларда туриш бошимизга битган бало эди. Умримизнинг ярми навбатда туриб ўтарди. Озиқ-овқат ёки бирор саноат молини харид қилиш учун соатлаб навбатда сарғайиб турардик, етса етди, етмаса эртасига тонг саҳарлаб яна навбатда тургани чиқардик.

Гилам, телевизор, холодильник, мебель гарнитурлари кабилар анқонинг уруғи эди. Оддий пиёла нима деган гап, шу ҳам топилмасди, ҳатто чойхонада стаканларда чой ичганмиз. Бу ҳақиқат! Арзимаган матоҳни ҳам ишлаб турган муассасангиздан рўйхатга ёзилиб, йиллаб навбат кутиб, шунда ҳам омадингиз чопса олардингиз. Сархил озиқ-овқатлар талаш эди. Ҳукумат аъзоларига махсус магазинларда сотилар, улардан ортган сарқитни уруш қатнашчиларига ойда бир "паёк" сифатида тарқатиларди: 2 кг гўшт, 1 кг қора буғдой, бир банка қаҳва, 200 гр. пишлоқ ёки сариёғ.

Энди енгил автомашиналарга келсак, ўн йиллаб навбатда туриларди, ўшанда ҳам ишхонангиздан даромадингиз ҳақида (ўғри эмаслигингиз ҳақида) тавсиянома (райкомда тасдиқланган) олиб борсангиз навбатга қўйишарди.

Эслайсизми, ўша пайтларда энг бахтли инсон ким эди?

Кимнингки магазин директори ёки сотувчисидан оғайниси бўлса ўша энг бахтли эди. Энг обрўли, энг бой, энг нуфузли (фуқаролар учун энг керакли) одамлар магазинчилар эди. Мен уларни қораламоқчи эмасман, барака топкурлар менинг ҳам кўп марта ҳожатимни чиқаришган. Айнан танқислик магазинчиларни тўраларга, биз оддий фуқароларни уларга тобе қулларга айлантирганди. Машҳур олимлар, қўли гул шифокорлар, мушфиқ ва мунис ўқитувчилар, маънавият фидойилари — санъат аҳли, қолаверса, миллионлаб оддий фуқаро магазинчиларнинг олдига икки букилиб борардик: "Акахон, биттагина гилам (ёки кўрпа қоплашга пахта ёки ётоқхонага мебель) тўғрилаб беринг", деб ёлборардик. Раҳм-шафқатли акахонимиз илтимосимизни бажо келтирарди. Айни пайтда "қалпоғини" олишни ҳам унутмасди. Ҳа, қадр-қимматимизни хўрлаб, иззат-нафсимизни оёқ ости қилиб, ялиниб мол олганимиз етмагандек, энг нозик ва муқаддас туйғуларимиз лат ерди, шу тариқа умуммаънавиятимиз ич-ичидан зил кетарди.

Ҳозир, Оллоҳга шукр, тўкинчилик, бозор ва магазинларда одамнинг жонидан бўлак ҳамма нарса бор. Тўғри, қиммат. Майли, ишқилиб сероб бўлсин, сероб бўлса бир кун, албатта, нарх ташлайди. Ҳар ҳолда ўз пулингга нарса олмоқчи бўлсанг кимгадир букилиб таъзим қилиб ялинмайсан.

Иқтисодчилар халқ турмуш даражасини белгиловчи икки асосий кўрсаткич бор — бу нарх-наво ва миллий пулнинг қадри дейишади. Бу масалада ҳам ижобий натижалар кўзга ташланмоқда, нарх-навонинг ўсиши жиловланяпти, пулимизнинг қадрсизланишига аста-секин барҳам беріляпти. Кўп ўтмай нарх-наво арзонлашади, пулимизнинг эса қудрати орта боради. Мен бунга ишонаман, чунки Президентимизнинг барча саъйи ҳаракати шу масалага қаратилган.

Келинг, энди маънавият соҳасида икки тузумни таққослаб кўрайлик.

"Халқлар отаси" Сталин ўта золим, шафқатсиз, айни пайтда зукко ва зийрак эди. Бироқ "доҳий" қанчалик ақлли бўлмасин, битта нарсани тушунмасди. Ўзгача фикрлайдиганларни душманга чиқарарди, баҳс-мунозарани мутлақо тан олмас, биттагина тўғри йўл мухолифатни йўқ қилиш деб ҳисобларди. Шу боис миллионлаб бегуноҳ инсонларни қириб ташлади. Бироқ қанча қирмасин мухолифатнинг сони ортгандан ортиб бораверди. Қатағон авж олган сари мухолифлар ғазабланиб, давлатнинг, тузумнинг очиқ ёки хуфя душманларига айландилар.

Яна бир нарса "халқлар отаси"нинг назаридан четда қолган эди. Зулм авж олган ўлкада қўрқув ҳукмронлик қилади. Қўрқув ҳукмрон бўлгач, маънавият, мафкура, ташаббус, демократия таназзулга юз тутади. Шу боис қўрқув оғушида яшаган халқ буюк ишларга қодир бўлмади, оломонга айланиб, итоаткорликда умргузаронлик қилди. Сталиннинг тоталитар режими руҳимизга қуллик ҳиссини сингдирган, иттифоқдош республикалар раҳбарлари ипидан тортса ўйнайдиган қўғирчоқларга айланган эди.

Совет даврининг энг аянчли қусурларидан бири сиёсат, тузум, мафкуранинг ёлғонга қурилганлиги, ана шу ёлғонни фош этиш, тўғри сўзни айтиш мумкин эмаслигида эди. Энг даҳшатлиси, ёлғонга қурилган тузумни мақташга мажбурлик эди. Сукут сақлайдиганлар шубҳа остига олинар, ёт унсур саналар, қора рўйхатга киритиларди. Бу рўйхатга тушганларнинг шўри қурирди, шу боис барча зўр бериб ўзини ватанпарвар ва фидойи кўрсатишга уринарди. Фидойилик ёлғон сўзлашни қойил қилишдан иборат эди. Мана шу маддоҳлик совет давлатини инқирозга учратган сабаблардан яна биридир.

Ўша даврда танқид мутлақо йўқ эди, десак янглишамиз. Танқид тақиқланган жамиятда тараққиёт бутунлай тўхташини билган шўролар танқидга кўк чироқ ёқиб берганди: капиталистик давлатларни истаганча танқид қилиш мумкин ва лозим эди. Биз "чириб бораётган капиталистик тузум"ни аёвсиз ва тинимсиз савалардик. Цензура барқ урган, унинг темир панжалари барча соҳаларни қамраб олган эди. Тақиқланган соҳа ва мавзулар сон-саноқсиз эди. Давлат арбобларига, якка ҳоким компартияга, иқтисодий тангликка, сиёсатга, милицияга, миллий муаммоларга тил теккизиб бўлмасди.

Социализм баландпарвоз чақириқлар, дабдабалар, ҳайбаракаллачилик, оташин шиорларга қурилган тузум эди: "Совет халқи ёрқин келажак — коммунизм қурувчиларидир", "Американи қувиб ўтамиз", "Ҳозирги авлод коммунизмда яшайди" ва ҳоказо. Хуллас, ваъдалар катта эди, аммо бирортаси ҳам амалга ошмади. Нега?

Чунки етмиш йил мобайнида битта ғоя, битта мафкура, ёлғон шиорлар ҳукмронлик қилди. Ваҳоланки, ғоялар муттасил ўзгариб, янгиланиб, баркамоллашиб туриши шарт, йўқса эскириб тараққиётга тўсиқ бўлиб қолади... Хуллас, шўро тузумининг таназзулга учраганининг яна бир сабаби —берган ваъдасининг устидан чиқолмаслигида бўлди.

Яна бир таққослаш. СССР пайтида мамлакат темир қалқон билан ўралган қасрга айлантирилган, халқ қафасда яшарди. Табиийки, чет эллар билан иқтисодий, маданий, савдо-сотиқ алоқалари мутлақо йўқ эди (социалистик давлатлар бундан мустасно). Ҳатто ўз пулингга, хорижга саёҳатга чиқиш ҳам азоб, минг чиғириқдан ўтказилиб, рухсат этиларди.

Эндиликда Ўзбекистон оламга юз тутяпти. Ўнлаб давлатлар билан юзлаб қўшма корхоналар ташкил этиляпти, кўплаб ёшларимиз жаҳоннинг энг нуфузли университетларида таълим олишяпти, зиёлиларимиз турли халқаро анжуманларда қатнашяпти. Буларни илгари ҳатто орзу ҳам қилолмасдик.

Битта нарсани ғурурланиб, ҳайқириб айтмоқчиман: мустақилликка эришилгандан кейин атиги олти йил ичида ўз автомобилсозлик саноатимизга эга бўлиш тарихда мисли кўрилмаган оламшумул воқеа.

Албатта, фақат ютуқлар олдида гангиб, ҳайбаракаллачиликка берилиб кетмаслигимиз керак. Вақтида ўз камчиликларимизни кўра билишимиз ва тинимсиз уларни бартараф этиб бориш йўлларини ахтаришимиз лозим.

Мен оддий бир ижодкорман, табиийки, иқтисодни бу соҳанинг мутахассис ва мутасаддилари сингари яхши билмайман. Аммо бу соҳа ва унинг муаммолари ҳақида, бошқалар қатори, ўз фикри ожизимга эгаман деб ўйлайман.

Албатта, ҳар қандай ислоҳотни ҳам хамирдан қил суғургандек силлиқ ўтказиб бўлмайди. Ислоҳот жарроҳликка ўхшаган мураккаб иш. Биз оёққа туриб, соғлиғимизни яхшилаб олдик, тетик-бардам, бақувватмиз, туртиниб-суртиниб, атак-чечак қилиб юрадиган даврдан ўтдик. Собит, шаҳдам ва залворли қадамлар ташлаб олға интиляпмиз. Демак, йўлимизга тўғон бўлиб турган ҳар қандай муаммоларни сира иккиланмасдан дадиллик билан ҳал қилишга қодирмиз. Халқнинг онги ўсди, фаровонлик йўлида учрайдиган ҳар қандай ғовлардан оғринмай ўтишга, вақтинчалик қийинчиликларга чидашга ва уларни енгишга тайёр.

Мустақиллик беҳисоб неъматлар берди халқимизга. Чунончи, ҳунармандлар кишанлардан озод этилди, фермерлар, тижоратчилар, банкирлар, пудратчилар пайдо бўлди, қўшма корхоналар қурилди, деҳқонларга ерлар берилди, савдо-сотиққа кенг йўл очилди, чет эллар билан иқтисодий, ижтимоий, маданий алоқалар ўрнатилди. Оддий бир фуқаронинг ўз фикр ва нуқтаи назарини очиқ айта олишига имконият яратилганлиги мустақилликнинг энг қадрли неъматларидан биридир.

Номуссиз худбинлар бўлади, қорним тўқ, эгним бут, менга зарур келибдими жонимни ачитиб қабилида иш тутадилар. Ваҳоланки, Президент ҳамиша қуйиб-пишиб бизни ташаббус кўрсатишга, фаол ва фидойи бўлишга чорлайди. Мен шу ўлканинг бир жонкуяри сифатида Президентимизнинг даъватига амалий ишлар билан жавоб берайлик, деган ниятда ушбу фикр-мулоҳазаларимни билдирдим.

Матбуот

ЧУЧВАРА ЕЙИШДАН МАҚСАД...

Ёхуд муассис масъулияти хусусида

Бошқа жойларда қандай — билмадим-у, бироқ Фарғона бу борада улоқни олиб қочаётгандек туюлади, назаримда. Газеталар бодроқ бўлиб кетган. Бундан ўн йил аввал вилоятда ҳаммаси бўлиб 16 та ном билан чоп этилган бўлса, бугунга келиб 59 тага етди!

Чучвара ейишдан мақсад — гўшт ейиш. Эскитдан қолган ҳикмат бу. Бир иш қиладиган бўлсанг, уни қиёмига етказиб қил деган маънода айтилган. Хўш, газета чиқаришдан мақсад нима? Соддароқ қилиб айтганда, бошқаларга гап уқдириш, йўл-йўриқ кўрсатиш, зиё улашиш ва ҳоказолар. Шундай эмасми?

Бизда газета чиқарувчиларнинг ҳаммасиям матбуот ҳақидаги давлат қонунларини яхши билади, матбуот зиммасига юклатилган вазифаларни тўғри тушунади ва чиндан ҳам талаб даражасида иш олиб боряпти, деб бўлмайди. Тўғри, уларнинг асосий кўпчилиги бош мақсад йўлида заҳмат чекаётган бўлишса-да, бошқалардан кимдир ўзини сиз-у биздан ақллироқ қилиб кўрсатиш, кимдир атиги ном чиқариш ва яна кимдир олди-қочди гапларни бозорга солиб, одамларни лақиллатиб ва шу йўл билан текин даромад топиш пайида.

Газеталар турининг тобора кўпайиб бораётгани табиий ҳол, албатта. Буни тўғри қабул қилиш лозим. Миллий истиқлол бизга сўз эркинлиги, матбуот эркинлиги эшикларини очиб бермоқда. Яхши нарсалар яшовчан бўлади, бўлмағурлари йўл-йўлакай ғалвирдан тушиб қолаверади. Бироқ ғалвирдан тушиб қолгунига қадар қанчадан-қанча одамларнинг онгини заҳарлайди, асабларни жароҳатлайди, тўғри йўлдан чалғитади, вақтга завол келтиради, чўнтагини шилади. Бу ҳам ўз йўлида товламачиликнинг бир туридир, эҳтимол.

Яна бир нарса: Бизда асосан шаҳар ва туман ҳокимликлари, айрим тармоқ бошқармалари муассис бўлган газеталарнинг кўпчилиги қийин аҳволга тушиб қолган. Моддий-техник жиҳатдан ҳам, ижодкор кадрлар масаласида ҳам. Газетани тақдир тақозосига ташлаб қўйишнинг хунук оқибати бу. Натижада, айрим нашрларнинг тиражи кескин камайиб, унинг малакали ходимлари бошқа пултопар таҳририятларга ишга ўтиб кетишяпти.

Шу ўринда бир иқтибос келтирайлик. Қўқон шаҳар ҳокимлигининг "Қўқон садоси", Учкўприк ва Фарғона туманлари ҳокимликларининг "Янги Фарғона" ва "Водил ёғдуси" газеталари ривожланиб, уларнинг босма ададлари 8-10 минг нусхаданга етиб қолаётганида, Сўх ва Тошлоқ, Қува ва Бувайда, Данғара ва Бешариқ, Фарғона шаҳар ҳокимликлари газеталари чор-ночор, хўжакўрсингагина чиқарилиб турганини нима деб изоҳлаш мумкин? Гап йўқ, қаердаки муассис ўз нашрига нисбатан талабчан ва ғамхўр бўлса, у жойда ортиқча муаммоларга ўрин қолмайди.

Хўш, талабчанлик ва ғамхўрлик деганда нималар назарда тутилади? Яхшиси, номлари юқорида тилга олинган Қўқон шаҳар, Фарғона, Учкўприк туманлари ҳокимликларининг ўз газеталарига муносабатига тўхталайлик. Бу муассислар ўз газеталарига тезкорлиги, долзарблиги, давр талабларига ҳозиржавоблиги ва таъсирчанлиги бўйича ўзларида жиддий масъулият ҳис этадилар. Таҳририятларни замонавий компьютерлар ва бошқа техник воситалар билан таъминлаб қўйишган. Кези келганда, моддий ёрдам ҳам кўрсатадилар. Яна шунингдек, ўз ҳудудларидан ҳомийларга ҳам бириктириб қўйишган. Обуна мавсумида ҳам ёрдамга шошиладилар...

Энди бир оғиз газеталаримизнинг чоп этилиш сифати хусусида. Офсет вилоятимизга жуда қийинчилик билан кириб келмоқда. Яна ўша гап: қаердаки газета тақдирига муносабат жиддий бўлса, у ерда офсет дастгоҳлари ҳам мавжуд. Газеталар билан бир қаторда, бошқа кўплаб турдаги матбаа маҳсулотлари ҳам кўзни қувонтирадиган даражада чоп қилиб борилялти.

Хўш, қўшни вилоятларга қараганда нима учун Фарғонада бу борада турғунлик ҳукм суриб қолди? Яқинда вилоят Матбуот бошқармаси бошлиғи вазифасига ёш ва изланувчан, тадбиркор, ўз ишининг билимдони бўлган мутахассис Алишер Жалилов тайинланди. Мен янги раҳбарни мақтамоқчи эмасман. Лекин бу ерда амалга оширила бошланган ибратомуз тадбирларни кўриб, беихтиёр қувонасан киши.

Вилоят Матбуот бошқармаси қошида босмахоналар ва китоб савдоси раҳбарлари ҳамда бошқа етакчи мутахассислар таркибидан ташкил топган мувофиқлаштириш кенгаши фаол ишга киришди. Кенгаш аъзолари матбаачилик бўйича аҳволни изчил таҳлил қилиб, мавжуд муаммоларни маҳаллий ҳокимликлар ва мутасадди ташкилотлар раҳбарлари билан боғланган ҳолда ҳал этиб бормоқдалар. Кейинги икки ой ичидаёқ учта туман босмахонасига амалий ёрдам кўрсатилиб, фаолияти изчил йўлга қўйиб берилди.

Бундан ташқари, Матбуот бошқармаси вилоятда чоп этилаётган газеталарни таҳлил қилиб боради. Матбуот бошқармасида янги ташкил этилган таҳририятлар бўйича мувофиқлаштириш кенгашининг тузилиши ва иш бошлаши вилоятимизда даврий нашрларга катта эътибор қаратила бошланганидан далолатдир. Кенгаш фаолиятида таҳририятларга тегишли муаммолар муҳокама этилиб, зарур фикр-мулоҳазалар, таклиф ва истаклар ўз вақтида жойларга етказиб турилибди.

Хуллас, бугунги матбуотимиз ва матбаачилик бўйича биз юқорида қайд этган айрим норасоликларнинг барҳам топиб боришида Матбуот бошқармаси жиддий кўмак кўрсата бошлади. Бироқ бу биргина Матбуот бошқармаси билан ҳал бўлиб кетадиган иш эмас. Яна эслатамиз: ҳар бир газета учун унинг муассиси масъулдир. Матбуотга муносабат ҳар томонлама жиддий ва амалий бўлсин. Биз миллий истиқлолимиз руҳиятига зид, миллий қадриятларимиз ва шаънимизга иснод келтирувчи, ҳар қандай олди-қочди ва тутуриқсиз газеталардан қанчалик тезроқ халос топиб борсак, шунчалик кўпроқ савоб иш қилган бўламиз, деб ҳисоблайман.

Тилаволди ЖЎРАЕВ,
ёзувчи,

Фарғона

Фикр

СИЁСИЙ ПАРТИЯНИНГ МУЛК ҲУҚУҚИ

Демократик тамойилларни қарор топтириш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш, ижтимоий фаоллиги ва сиёсий маданиятини шакллантириш — кучли демократик инсонпарвар жамиятга ўтишнинг асосий шартлари ҳисобланади. Буларни амалга оширишда турли хил жамоат бирлашмалари ва сиёсий партияларнинг аҳамияти беқиёсдир. "Шуни яхши уқиб олишимиз керак, — деган эди Президентимиз И.А.Каримов Олий Мажлиснинг биринчи чақириқ олтинчи сессиясида сўзлаган нутқида, — жамиятимиз тузилмаларида мувозанатни сақлайдиган кучли оммавий жамоат бирлашмалари бўлмас экан, давлат ҳокимиятининг барча бўғинларида ўзбошимчалик, валюнтаризм, авторитар тафаккур ва бошқарув аппаратининг коррупцияси сингари иллатларнинг бўлмаслигига жиддий кафолат ҳам бўлмайди".

Сиёсий партиялар ҳақида кўп гапирамиз. Бироқ сиёсий партияларнинг ўзи нима, улар қандай мақсадларни кўзлайди? Бу саволлар ҳар биримизда қизиқиш уйғотиши табиийдир. Сиёсий партиялар — Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг қарашлар, манфаатлар ва муштарак мақсадлари асосида тузилган, давлат ҳокимият органларини шакллантиришда, жамиятнинг муайян қисми сиёсий иродасини рўёбга чиқаришга интилувчи ҳамда ўз вакиллари орқали давлат ва жамоат ишларини идора этишда қатнашувчи кўнгилли бирлашмалари ҳисобланади.

Демократиянинг тантанаси партиялар сонининг кўплиги билан эмас, балки уларнинг ўзига хос дастурлари, уларда аҳолининг ижтимоий манфаатлари акс этиши, давлатнинг конституциявий меъёрларини ҳурмат қилиши ҳамда уларга риоя этиши билан белгиланади.

Сиёсий партиялар фаолиятини таъминловчи ва сиёсий манфаатларини юзага чиқарувчи моддий асос — уларнинг мол-мулки ҳисобланади. Хўш, уларнинг мулкини нималар ташкил қилади? Бу мулк нималардан ташкил топади? Бу саволларга жавоб топиш учун Ўзбекистон Республикасининг "Сиёсий партиялар тўғрисида"ги қонунига назар ташлаш жоиз. Қонуннинг 15-моддасига биноан, сиёсий партиялар мулкида бино, иншоот, ускуналар, нашриёт, транспорт воситалари, шунингдек, уставда белгиланган вазифаларни амалга ошириш учун зарур бошқа мол-мулк бўлиши мумкин.

Сиёсий партиялар ўз мулкини шакллантириш учун қуйидаги манбалардан маблағ олиши қонуний ҳисобланади:

- аъзолик бадалларидан;
- ноширлик фаолиятидан келадиган даромадлардан;
- фуқаролар ва жамоат бирлашмалари томонидан бериладиган беғараз ихтиёрий мулкий бадаллар ва эҳсонлардан;
- уставга мувофиқ ўтказиладиган маърузалар, кўргазмалар, спорт мусобақалари ҳамда бошқа тадбирлардан;
- қонуний тартибда орттирилган бошқа даромадлардан.

Сиёсий партиялар ўз уставидаги вазифаларни бажариш мақсадида юридик шахс мақомига эга бўлган корхоналар ва хўжалик ҳисобидаги ташкилотларни барпо этиши, тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиши мумкин. Уларнинг бу фаолияти давлат рўйхатидан ўтгандагина қонуний ҳисобланади. Тадбиркорликдан орттирилган маблағлари фақат уставларида кўрсатилган вазифаларни бажаришга қаратилган бўлиши лозим. Бироқ бу маблағлар аъзолар ўртасида тақсимланиши мумкин эмас.

Агар партия тугатиладиган бўлса, ушбу мол-мулкдан унинг кредиторлари талаби қондирилади ҳамда қолгани худди шундай масалаларни амалга ошириш учун давлатга ўтади. Айни пайтда сиёсий партияга аъзо бўлиш ва ундан чиқиш ихтиёрий ҳисобланиб, партиядан чиқиб кетадиган аъзо унинг мулкидан талаб қилиш ҳуқуқига эга бўлмайди.

Сиёсий партиялар, уларнинг муассаса ва ташкилотлари бевосита ёки билвосита: давлат органларидан, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлардан, хорижий давлатлар ва халқаро ташкилотлардан, чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслардан, диний ташкилотлар ҳамда аноним хайрия берувчилардан маблағ олишлари тақиқланади. Шунингдек, сиёсий партиялар чет эл банкларида ҳисоб варақлар очиш, уларда қимматбаҳо ашёлар сақлаш ҳуқуқига эга эмас. Давлат сиёсий партияларнинг сайловларда иштирок этиши муносабати билан уларга субсидиялар бериши мумкин.

Сиёсий партиялар ҳар йили ўз бюджетини эълон қилади. Модомики, сиёсий партиялар халқнинг манфаатларини юзага чиқарар экан, уларнинг биринчи навбатда халқ олдида ҳисоб бериши фаолиятининг асосий мезонларидан ҳисобланади. Қолаверса, сиёсий партиялар ўз фаолиятини маблағ билан таъминлаш манбалари тўғрисида Олий Мажлисга ёки у ваколат берган органларга белгиланган тартибда ҳисобот тақдим этади.

Демократияни кенг жорий қилиш, аввало, мана шу партияларнинг жамият ҳаётидаги фаоллиги билан белгиланади. Уларнинг кўпроқ халқ билан бирга ишлаши, мол-мулкларини мамлакат равнақи йўлида сарфлаши орзу қилинган жамият қуришга яхши ҳисса бўлиб қўшилади. Зеро, барчамизнинг мақсадимиз ҳам жонажон Ватанимиз ривожига имкон даражада ўз улушимизни қўшишдир.

Миродил БАРАТОВ,
ТДЮИ катта ўқитувчиси,
Муродилла АБДУҲАКИМОВ,
талаба

Афсус

СОЧ ЮЛИШМАНГ, ҚИЗЛАР!

Кўча тасодифга тўла деймиз. Ҳақиқатан ҳам шундай. Яқинда икки ҳамкасб ишдан сўнг Сайилгоҳ кўчасида суҳбатлашиб борардик. У ердаги қайноқ ҳаётни, дам олаётган ёшлангларни, болажонларини етаклаб юрган ота-оналарни кўриб кўзингиз қувонади. "Зарафшон" ресторани олдида қизларнинг тўпланиб турганига кўзимиз тушди. Ўртада эса ёши 17-18лар атрофидаги икки қиз. Ҳамроҳим иккимиз қизиқсиниб ўша томонга қарадик-да, сўнг қизлар каратэ машқини намойиш қиляпти шекилли деб гап қотдик. Икки қадам нарига кетган ҳам эдикки, бояги қизларнинг бақириқ-чақириғи эшитилиб қолди. Не кўз билан кўрайликки, у қизларнинг иккиси ҳам ўзбек бўлиб, бир-бирининг сочини юлиб, тепишаётган эдики, буни сўз билан ифодалаш қийин.

Ҳамма томошабин, ҳамма жим. Наҳотки қизларимиз шунчаликка боришса дея афсус чекдик. Биз бундай юлишишларни фақат кинолардагина кўрар эдик-да.

Қизларжон, ахир сизларга нима бўлди? Шарму ҳаё, ибо қани? Ҳар бир ота-она қизим бор, фахрим бор деб ғурурланади. Кўчаларда бундай "ўйин" кўрсатиб юрганингизни улар билса қай аҳволга тушадилар?!

Маъсуда ЁҚУБОВА

Мушоҳада

ЎТАЛАР ҲАҚМИ, БОЛАЛАР?

Аслида, саволнинг бу тарзда қўйилиши бизнинг миллий турмуш тарзимизга, удумларимизга нисбатан эриш туюлади. Бироқ ҳаётда баъзан учраб турадиган зиддиятли муомала-муносабатлар ана шундай муаммолар устида ҳам бош қотириб кўришга ундайди.

Болалигимизда оталаримиз бизга соч қўйдирмасди, уларнинг назарида бу одобсизлик саналарди. Кейинчалик, соч қўйиш улар ўйлаганчалик одобсизлик эмаслигини англаб етдик ва соч қўйиб юрадиган бўлдик. Бугунги кунда эса болаларимизнинг соч қўйиб юришини хоҳлаймиз. Ўғилларим эса... сочини қиртишлаб юришни хуш кўришади.

Хўш, оталар ва болалар бир хил фикрлайдиларми?.. Шундай бўлса, бу удумларимизга зид эмасми?

Аслида қарашларнинг ўзгариши авлод янгиланаётганини англатади. Ҳар бир авлод дунёга ўз фикри билан келади, ўзидан олдинги авлоднинг умумий қарашларини асос қилиб олади ва унинг ичида муайян ўзгаришлар ясашга уринади, айрим жузъий томонларини инкор этади. Бу ўз навбатида катта авлодга ёқавермайди ва ўртада келишмовчиликлар келиб чиқади. Эҳтимол буни келишмовчилик, дейиш нотўғридир, оддийгина баҳс, десак, ўринли бўлар. Нима бўлгандаям бу тўқнашув эмас, балки кичик англашилмовчиликлар доирасидаги гап-сўзлар, холос. Аксарият ҳолларда бу англашилмовчиликлар, тушунмовчиликлар шу доирада қолиб кетади. Аммо тарих бу ҳолатнинг ривожланиб, йирик ўзгаришларга олиб келганига ҳам гувоҳ.

Яқинда «Ҳуррият» газетасида Ўзбекистон халқ ёзувчиси Худойберди Тўхтабоевнинг бундан анча йиллар олдин рўй берган бир воқеа хусусидаги мақоласи эълон қилинди. Унда вафот этган қария отанинг болалари васиятига хилоф равишда, унинг мол-мулкини отасининг ёш хотини – ўгай оналаридан тортиб олишмоқчи бўлгани ва бу борада юзага келган жанжаллар хусусида гап боради. Воқеа оддий – Отахон хотини ўлиб, фарзандлари билан қолгач, уйланмай тинимсиз меҳнати орқасидан болаларини уйли-жойли қилади, ташландиқ жойда боғ яратади. Кейин уйланади. Ўлими олдидан ўзига тегишли мол-мулк ва уй-жойни ёш хотинига васият қилиб қолдиради. Бунга эса отахоннинг фарзандлари рози бўлишмайди. Икки ўртада келишмовчилик келиб чиқади.

Гап ушбу воқеада эмас, балки унинг моҳиятида. Бизнинг назаримизда, гўё оталаримиз биз учун яшаши, ишлаши ва бутун борлиғини бизга бахшида этишлари лозимдай. Бу шарқона турмуш тарзига хос хусусият. Негадир оталар ўз ички кечинмаларини имкон қадар болаларидан яшириб яшашлари керакдай.

Ўз навбатида, бизда баъзи оталар ҳам фарзандни дунёга келтирганини унинг учун қилган жуда катта яхшилиги деб тушунади. Ўзларича сени мен яратдим, менсиз сен йўқ эдинг, бунинг учун бутун умр қарздорсан, дегандай, мағрурланиб юришади.

Бир қарашда биз буни одатий ҳаёт тарзи, деб ҳисоблаймиз. Ахир, фарзанд яратиб қўйганимиздан мағрурланиш, фарзанди йўқларга бошқачароқ назар билан қараш, қайсидир маънода, ҳар биримизда учрайди. Гўёки бу бизнинг қўлимиздан келадиган энг катта ишдай. Ҳатто, машҳур ёзувчи Маркес ҳам бир суҳбатида ўзининг энг яхши ижоди фарзандлари эканини айтган. Аммо ўйламаймизки, фарзандни яратиш-яратмаслик бизнинг хоҳишимизга боғлиқ эмас. Бизнинг бу борада мақтанишга сира ҳаққимиз йўқ. Чунки фарзанд кетмон даста эмас, йўниб ясагани.

Одатда, фарзандингиз гапингизга кирмаса, жаҳлингиз чиқади. Ҳатто ичингизда шу ярамасни яратиб қўйганингизга афсуслангандай бўласиз. Лекин сиз шу фарзандингизни яратиш учун ҳеч бўлмаганда бир ниҳолни экканчалик азият чеканмисиз? Йўқ. Шундай экан, оталарнинг ўз фарзандларига уларни дунёга келтиришганини миннат қилишга ҳақлари йўқ.

Айрим оталар кўпинча ўзларини болалари устидан мутлақ ҳокимдек тасаввур қиладилар. Бир қарашда ушбу ҳолат одатий ҳолга ҳам ўхшаб кетади. Аслида эса... Файласуф Локк оталар фарзандларини дунёга келтиришгани учунгина уларга хўжайин бўлиб қолмайдилар, деган қарашни илгари суради. Хуллас, отанинг фарзандни «яратгани» унинг устидан ҳукмронлик қилиш ҳуқуқини бермайди. Балки унинг зиммасига маълум бир мажбуриятларни юклайди, яъни ота-онанинг ўз фарзандларини тарбиялашлари, ўқитиб-ўргатишлари уларнинг нафақат маънавий, балки табиатан келиб чиқадиган вазифалари ҳисобланади.

Гоголнинг қаҳрамони Тарас Бульбанинг хоинлик қилган ўғлини отаётган пайтдаги гапини эслайлик: «Мен сени ўзим яратдим ва ўзим ўлдираман». Унинг ўз фарзандини, эҳтимол, хоинлик қилгани учун ўлдиришга ҳаққи бордир. Аммо айнан ўғли бўлгани учун унинг бу ишга қўл уришга ҳуқуқи йўқ.

Назаримизда, оталар ва болалар ўртасидаги келишмовчиликлар, қарашларнинг тўғри келмаслиги сабаби иккита: биринчидан, оталар ўзларини болалари устидан мутлақ ҳукмрон ҳисоблайдилар. Болаларнинг эса бу борада қарашлари бошқача, яъни, улар оталар фақат фарзанд учунгина яшайди, деб ўйлайдилар.

Қайси маънодадир шунга ўхшаш тўқнашувлар ҳар қандай ота ва бола ўртасида юз беради. Болалар оталарнинг турмушда орттирган тажриба, қоидаларини тўлалигича қабул қилишни истамайдилар. Оталар болаларининг ўзларига сўзсиз бўйсунишларини истайдилар. Натижада икки ўртада келишмовчилик юзага келади. Умуман, бу ҳолат ошкора тўқнашувга ҳам айланиб кетиши мумкин.

Шулар билан бирга оталар ва болалар ўртасида юзага келган шундай ҳолатлар туфайли болаларнинг турли хил масъулиятларни ўз зиммаларига олишлари жуда кечикиб кетмоқда. Дейлик, бизда ўттизга кирган киши ҳали ёш ҳисобланади. У агар отаси ҳаёт бўлса нафақат ўзининг, балки болаларининг масъулиятини ҳам зиммасига олгиси келмайди, ҳатто бошқалар ҳам унга шундай назар билан қарайди. Ҳолбуки, жаҳоннинг барча машҳур кишилари ўз ишларини деярли ўттиз ёшга қадар қилиб улгуришган.

Қирққа кириб ҳам ёш бўлиб юриш хусусияти адабиётда ҳам ўз ифодасини топган. Дейлик, бугунги кунда қирқни қоралаб қолган ёзувчи-шоирлар ҳам бизда «ёш, умидли» саналади. Аслида бундай ёшда улардан бирор нарсани умид қилиш эмас, балки талаб этиш лозим. Бу ёшда жаҳоннинг буюк адиблари ўзларининг шоҳ асарларини яратишган.

Тўғри, отасининг соясида яшаш одати бизда азалдан мавжуд. Дарвоқе, «Моҳият» газетасида бу масаланинг маиший томонлари хусусида мақолалар эълон қилинганди. Аслида ушбу мавзунинг моҳияти ўша мақолаларда ёритилганидан кўра чуқурроқ. Яъни, бу муаммо фақат оталар ва болалар ўртасидаги моддий муносабатлар доираси билан чекланмайди.

Бизда оталик ва болалик туйғулари жуда чуқур ривожланган ва баъзи бир халқлардаги каби, бола улғайиб, вояга етиши билан иккала томон ҳам ўз йўлларидан кетавермайди. Бу эса, ўз навбатида, улар орасидаги муносабатларнинг теранлашувига олиб келади.

Шунга қарамай, биз учун ота муқаддас ҳисобланади. Чунки у нафақат генлар орқали болага ўтадиган хусусиятни ифодалайди, балки ота-боланинг шаклланишидаги асосий шахс саналади. Бола отанинг паноҳида ўсади, улғаяди, тарбия топади. Унинг учун отанинг ибратли хатти-ҳаракати, одатлари азиз ҳисобланади. Чунки бола шаклланиш жараёнида отанинг барча хусусиятларини ҳақиқат сифатида кўради, қабул қилади. Келишмовчиликлар эса кейинчалик, яъни, бола улғайиб, отасининг ҳаракатлари ягона ҳақиқат эмаслигини ҳис эта бошлагач, пайдо бўлади. Аммо икки ўртада қандай келишмовчилик содир бўлмасин, халқимизнинг от айланиб қозиғини топади деган мақоли, шубҳасиз, бу масалада ҳам амал қилади: фарзанд ҳеч қачон, ҳатто юзга кирганда ҳам отасининг таъсир доирасидан чиқиб кетолмайди, ундан узоқлашган сари бу ҳолат кучайиб бораверади.

Хулоса қиладиган бўлсак, ота яратгани учун боласининг олдида жавобгар эмас, лекин тарбияси учун масъул. Шунингдек, ота боланинг олдида қилган ҳар қандай ҳаракати унинг кўз ўнгида бир умр гавдаланишини, айтилган ҳар қандай гапи эса қулоғи остида бир умр жаранглаб туришини унутмаслиги лозим. Бугун сиз нима иш қилманг, эртага фарзандингиз сизни севиши ёки нафратланишидан қатъи назар, шу ишни, албатта, такрорлайди. Қайтар дунё деб шунга айтсалар керак.

Келишмовчиликлар эса, одатда, оталарнинг мағрурлиги, болаларнинг эркалиги туфайли келиб чиқади, холос.

Исмоил ШОМУРОДОВ

GLOBUS international life

ОЖИЗЛИК ҚУРОЛИ

Инсоният янги асрга зўравонликлар ва бекарорликдан холи бўлган воқелик орзусида қадам қўйди. Аммо уни эски асрдан қолган иллатлар таъқиб этиб келмоқда. Хусусан, миллионлаб одамлар дунёнинг у ёки бу бурчагида юз бераётган портлатишлар, қотилликлардан юрак ютиб хабар топадиган бўлиб қолишди. "Терроризм" деган совуқ ибора борган сари одамларнинг онгига михдай қадалмоқда.

Аслида, терроризм қўрқинчли башараси билан ваҳимали бўлса ҳам туб моҳияти билан ожизлик қуролидир. У доимо қўрқоқ, аммо аламзада кимсалар қўлида ўч олиш, интиқом воситаси бўлиб келмоқда, чаён каби ўз заҳрини бутун дунёга сочиш воситасига айланмоқда. Энг ёмони шуки, бегунoҳ одамларнинг изтироблари террористларни заррача ҳам ташвишга солмайди. Муҳими, ўч олинса, одамлар қалбига қутқу, қўрқув солинса бас. Терроризмнинг руҳий моҳияти шундаки, у рақибни ваҳимага тушириш, шу йўл билан уни фалаж ҳолатга келтиришга қаратилгандир. Бунда одамлар, бутун жамият, ҳатто давлат рақиб ўрнида келиши мумкин. Баъзан террористлар аниқ рақибни тасаввур ҳам қила олмайдилар. Бундай ҳолда улар барчани бирваракайига портлатишлар, қотилликлар орқали қўрқитиш, шу йўл билан ўз тажовузкор табиатини, ёвуз нафсини қондиришга уринадилар. Шу маънода одамларга руҳий таъсир кўрсатишсиз терроризм бирор кучга эга бўла олмайди. Бошдан-оёқ зўравонлик тимсоли бўлган терроризм ундан ҳам ваҳима, ўлим даҳшатини солиб, ўз сўзини ўтказишда ҳеч нарсадан тоймайдиган бедаъво иллатдир. Шу маънода адоват, ҳасад, нафрат каби бузғунчи, аммо қасоскор ва шу маънода ниҳоятда хавфли инсоний туйғулардан куч олувчи терроризм ҳар бир инсон ва инсоният учун ўта таҳликали ҳодисадир.

Таҳлил

ТЕРРОРИЗМ ОФАТИ

уни даф этиш мумкин

ТЕРРОРИЗМНИНГ ҲАМ ТАРИХИ БОР

Терроризм муаммоси кеча-бугун осмондан тушган ҳодиса эмас. Дунёнинг кўплаб мамлакатларида турли тарихий даврларда турли секталар, яширин тўгараклар фаолият юритган. Хусусан, қадимги Иудеядаги ханжарликлар сектаси, ўрта асрлардаги ассошафинлар мусулмон сектаси, Ҳиндистон ва Хитойдаги яширин гуруҳлар, Эрон ва Афғонистон ҳудудида ҳаракатда бўлган исломийлар сектаси, кейинчалик, янги даврга келиб Европада жонланган турли хил анархистик ҳаракатлар, XIX асрдаги рус народниклари, XX асрдаги сепаратистлар ва фашистлар ҳаракатлари — буларнинг барчаси терроризмнинг турли тарихий даврлардаги турли кўринишлари бўлган, десак янглишмаймиз.

Аммо XX асрнинг охирги чорагига келиб терроризм ўз мустақиллигига эришган мамлакатларга аждаҳодек таҳдид сола бошлади. Айнан шу даврда терроризм мисли кўрилмаган даражада кучайди. Эндиликда у ўз фаолиятида ҳокимиятни эгаллашни кўзлай бошлади. Бу эса террористик марказларнинг иштаҳасини янада карнай қилиб юборди, унинг кўзи қонга тўлиб, қуюшқондан чиқди. Айрим хорижий тадқиқот марказларининг ахборотларига кўра, ҳозирда дунёда 500 га яқин яширин террористик ташкилотлар бўлиб, 1968 йилдан 1980 йил оралиғида улар томонидан 6700 га яқин кўпорувчилик ҳаракатлари содир этилган, уларнинг оқибатида 3668 киши ҳалок бўлган ва 7474 киши жароҳатланган. Террор соҳасидаги умумий айланма маблағ ҳар йили 5-20 миллиард долларни ташкил этмоқда. Хуллас, терроризм универсал феноменга айланиб, халқаро миқёсда тарқала бошлади. Инсоният учун терроризмнинг глобаллашиб бораётганлиги аниқ ва равшан бўлиб қолди. Халқаро муносабатлар ва алоқалар глобаллашиб бориши баробарида террористик ташкилотлар ва гуруҳлар ҳам бу муносабатларга чирмашиб кетишга уринмоқда. Бунинг устига, уни молиявий жиҳатдан мустаҳкам қўллаб-қувватлаётган гуруҳлар, марказлар ва ҳатто бутун бир давлатлар ҳам йўқ эмас. Бундай шароитда алафдай ғовлаётган халқаро терроризм эндиликда энг янги технологиялар, замонавий қурол-яроғ, алоқа ва оммавий ахборот воситаларидан ҳам кўпроқ фойдаланишга уринмоқда, ғаламис мазмундаги газета ва журналлар, варақалар чоп этиб тарқатмоқда.

Мутахассисларнинг фикрига кўра, халқаро терроризм деганда, алоҳида шахслар ёки гуруҳлар томонидан халқаро ҳуқуқ муҳофазасида бўлган кишилар, ташкилотлар ёки объектларга қарши амалга оширилган зўравонлик ҳаракатлари тушунилади. Жиноий, криминал ва ижтимоий-сиёсий табиатга эга бўлган терроризмни жиноятчиликнинг бир тури сифатида баҳолаш мумкин. Яна шуни алоҳида таъкидлаш зарурки, у сиёсий, ижтимоий, миллий, диний ёки жиноий кўринишларга эга бўлмасин, терроризм, аввало, маълум бир мафкурага асосланади. Бошқача айтганда, ҳар қандай террористик ҳаракат маълум бир сиёсий мафкурага таянади. Дарҳақиқат, ҳар қандай террористик ҳаракатдан олдин бузғунчилик, тажовузкорлик, қотиллик, хуллас, кўпорувчилик ҳаракатини содир қилишга шай турган кимсаларни "тайёрлаш", аниқроғи, уларнинг ақлини, дунёқарашини бузиб, маълум бир йўналишга солиш зарур бўлади. Бу эса маълум бир ғоясиз, мафкурасиз, руҳиятсиз амалга ошмайди.

ТЕРРОРИЗМ КЎРИНИШЛАРИ

Ҳар қандай терроризм бевосита кўпорувчилик ҳаракати, яъни жиноят орқали амалга оширилади. Одам ўғирлаш, суиқасд ва қотиллик, талончилик, транспорт воситаларини олиб қочиш, бирор-бир бинони эгаллаб олиш каби террористик ҳаракатларнинг ҳар бири бошдан-оёқ зўравонликка асослангандир.

Сир эмаски, ҳозирда ўзининг ташқи кўринишини бўяб кўрсатишга уринаётган сиёсий терроризм ҳам жиноятчилик билан тобора бирикиб кетмоқда. Аслида ҳам терроризм жиноят услубларини қўллаган ҳолда амалга ошириладиган сиёсий зўравонликдир. Сиёсий йўналишдаги террористик ташкилотлар молиявий ва моддий заҳираларга эга бўлиш мақсадида кўпинча контрабанда, ноқонуний қурол-яроғ ва наркотик моддалар савдоси каби жиноий услублардан фойдаланадилар. Лотин Америкасидаги бир қатор террористик ташкилотлар (Перу, Колумбия) наркомафия билан чатишиб кетган. Сомалида эса терроризм денгиз қароқчилиги билан боғланиб кетган. Корсикадаги террористик гуруҳлар Сицилия мафияси билан бирга ҳаракат қилмоқда. Кўпинча, бизнес, оммавий ахборот воситалари йирик намояндаларини ўлдириш, одамларни гаровга олиш, самолёт ва бошқа транспорт воситаларини олиб қочиш каби жиноий ҳаракатлар сиёсий ёки жиноий хусусиятга эгалигини аниқлаш қийин. Замонавий халқаро терроризм уюшган жиноятчиликнинг барча кўринишларида намоён бўлиши ва шу маънода халқаро жиноят эканлигини унинг ҳарбий-техник, психологик ва мафкуравий асосларида кўринади.

ТЕРРОРИЗМГА ҚАРШИ КУРАШ

ҳаётий зарурият экан, унинг қандай йўллари бор?

Бу ўринда халқаро терроризмга қарши курашиш тажрибасига тўхталиш жоиз. Аввало, терроризмга қарши миллий даражада курашиш ҳақида. Ривожланган Ғарб мамлакатлари, хусусан, АҚШ ҳукумати терроризмга қарши курашни асосий умумдавлат масалаларидан бири, деб ҳисоблайди. Бу соҳада фаолиятнинг асосий йўналишлари ҳуқуқий базани такомиллаштириш, махсус федерал органлар ўртасида ўзаро ҳамкорликни кучайтириш, махсус бўлим ташкил қилиш ҳисобланади. Кўпчилик Ғарб давлатларининг бу соҳадаги тажрибаси террористларга ҳеч қандай ён бермаслик; терроризмни қўллаб-қувватловчи давлатларга таъсир ўтказиш; террористларга жазо бериш учун ўзига тегишли барча куч ва маблағлардан, шу жумладан ҳарбий кучлардан тўлиқ фойдаланиш, бошқа давлатларга ёрдам кўрсатиш ва ҳамкорлик қилиш каби тамойилларга асосланади.

АҚШда 1958-2000 йиллар оралиғида халқаро терроризмга қарши курашни кучайтиришга доир 40дан ортиқ ҳуқуқий ҳужжатлар, жумладан, махсус Президент дерективаси (1995 йил июнь) ва "Терроризмга қарши курашни кучайтириш тўғрисида"ги қонун (1996 йил) қабул қилинган. 2000 йилга қадар бўлган муддатда АҚШда терроризмга қарши курашни кучайтириш мақсадида қўшимча 1 миллиард доллар ажратилган.

Францияда террористларга қарши курашни "БРИ" (Излаб топиш ва йўқ қилиш) бўлими олиб боради. Ушбу бўлимда Франция Президенти террористларни суиқасд жараёнида йўқ қилиш ваколати берилган 30 нафар жангчи мавжуд.

Кўпчилик давлатлар терроризмга қарши кураш билан махсус ташкилот шуғулланиши лозим, деган фикрга келганлар. Биринчилардан бўлиб ушбу йўлдан Буюк Британия борди ва 1941 йилда юқори малакали махсус хизмат (САС) — терроризмга қарши кураш ташкилотини тузди. Унинг модели бўйича Америка "Дельта" хизмати ва немис ГСГ-9 ташкилотлари ташкил топган.

ГСГ-9 1972 йили Германия федерал чегара полицияси таркибида вужудга келган. Унинг таркиби штаб ва 5 та гуруҳ (4 та тезкор, 1 та маълумот ва алоқа)дан ташкил топган. Экспертлар ГСГ-9 махсус гуруҳини антитеррор операцияларини амалга оширишда бошқа Европа махсус гуруҳлари орасида энг самаралиси деб ҳисоблашмоқда.

Испанияда полиция антитеррор блоки шаклида мамлакатнинг энг яхши махсус хизмат мутахассисларидан иборат махсус операция гуруҳи (СЕО) ташкил қилинган.

Шундай қилиб, терроризмнинг бутун хавфини англаб етган дунё мамлакатлари уни халқаро жиноят деб билиб, миллий қонунчилик асосида фаол кураш олиб бормоқдалар.

ХАЛҚАРО ҲАМКОРЛИК

Энди халқаро терроризмга қарши халқаро миқёсда кураш олиб бориш муаммолари ҳақида бир-икки оғиз сўз. Ушбу соҳада муваффақиятларни ўзаро ҳамкорлик ва халқаро ташкилотлар доирасида қўлга киритиш мумкинлиги аён. Бугун ҳар бир инсон терроризмга қарши кураш глобал муаммо эканлигини ва у халқаро ҳамкорликда ҳал қилиниши лозимлигини билиши зарур.

Қайд қилиш жоизки, Иккинчи Жаҳон урушидан олдин Миллатлар Лигаси ҳамкорлигида терроризмни йўқ қилиш ва террор ҳаракати жазолаш конвенцияси ҳамда халқаро суд ташкил қилиш тўғрисидаги конвенциялар (1937 йил) ишлаб чиқилган эди. Бу ҳужжатлар қабул қилинмаган бўлса-да, умумий тушунчалар ишлаб чиқилган ва терроризмга қарши курашда халқаро ҳуқуқий меъёр, миллий қонунчилигининг уйғунлашуви зарурияти кўрсатиб ўтилган эди. Универсал характерга эга ҳужжатлар — Ҳаво кемалари бортида содир этилган жиноятлар тўғрисидаги конвенция (1963 йил); Ҳаво кемаларини ноқонуний эгаллаб олишга қарши кураш конвенцияси (1970 йил); Фуқаролик авиацияси хавфсизлигига қарши кураш конвенцияси (1970 йил); Денгиз кемалари хавфсизлигига қарши ҳаракатлар билан курашиш конвенцияси (1979 йил); Ядро материалларини ҳимоя қилиш конвенцияси (1980 йил); Халқаро ҳимоя, хусусан, дипломатик агент ваколатидан фойдаланиб, жиноятлар содир этган ҳаракатларни тўхтатиш ва жазолаш конвенцияси (1973 йил) мавжуддир.

Халқаро ҳамкорлик ҳаракати туфайли терроризмни халқаро суд қилиш ва уни сиёсий мақсадларидан қатъий назар ноқонуний деб тан олишга келишиб олинди (БМТнинг 1985 йил 9 декабрдаги 40/61 резолюцияси). 1994 йил БМТ Бош Ассамблеяси 49-сессияси томонидан қабул қилинган Декларацияда аҳоли ўртасида террорчилик кайфиятини тарғиб қилувчи сиёсий, этник ва диний ҳаракатлар жиноятни оқлай олмайди, деб белгиланган.

1996 йил Парижда "саккизлик" давлатлари ички ишлар вазирликларининг терроризмга қарши кураш бўйича конференцияси бўлиб ўтди. Анжуман етакчи давлатларнинг ушбу муаммо долзарблиги ва бу борада ўзаро ҳамкорлик зарурлигини англаб етганликларини исбот этди. Унда 25та аниқ тавсиялар, шу жумладан, бу хавфнинг қандай қилиб олдини олиш ва бартараф қилиш, қандай қилиб уларга тўсиқ бўлиш ва ҳимояланиш каби масалалар ишлаб чиқилди. 1999 йил октябрь ойида Москвада "саккизлик" давлатлари раҳбарлари яна йиғилдилар ва қабул қилинган қарорлар ижроси бўйича фикр алмашдилар.

Халқаро ҳуқуқ бўйича кўпгина конвенциялар террористларни ўзаро топшириш ҳолатларига эга. Кўпгина ҳудудий ва бошқа тадбирлар шу ҳамкорлик асосида ишлаб чиқилган. Бундай тадбирларга Лотин Америкаси ва АҚШ давлатлари ўртасида, Араб давлатлари, Бенилюкс давлатлари, Скандинавия давлатлари, Африка, Европа Иттифоқи давлатлари ўртасида келишувларни мисол қилиб кўрсатиш мумкин.

Халқаро терроризм ва бошқа халқаро жиноятчилик ўртасида алоқа мавжуд. Аммо бундай жиноятларга қарши курашда халқаро тизимнинг йўқлиги ва миллий тизимнинг кучсизлиги ҳозирда асосий муаммо бўлиб қолмоқда. Қуролли ҳужум, порахўрлик, ёндириш, қалбаки пуллар тайёрлаш, портлатиш ва қурол савдоси билан боғлиқ жиноятлар, божхона, валюта қонунларини бузиш, наркотик моддалар сотиш, самолёт ўғирлаш, қотиллик, қароқчилик кўринишларидаги жиноятларга қарши қўлланиладиган қонунлардан терроризм, уюшган жиноятчиликка қарши курашда ҳам фойдаланиш мумкин. Бироқ, ҳозирча бу соҳада кўптомонлама ва ҳудудий келишувлар ўртасидаги мувофиқлик йўқ.

Нилуфар ҚОСИМОВА,
Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат ва жамият қурилиши академияси тингловчиси

(Давоми келгуси сонда)

Тараққиёт

ВЕРТОЛЁТДА ЮРАДИГАН ЖУРНАЛИСТЛАР

Оммавий ахборот воситалари дунё одамлари учун энг асосий мавзулар манбаи ҳисобланади. Улар техника, илм-фаннинг охирги ютуқларидан фойдаланиб, кундан-кунга илгарилаб бормоқда. Шу кунларда кўплаб тараққий қилган давлатлар оммавий ахборот воситаларини замонавий компьютерлаштирган. Муштарийларга ўз вақтида барча мавзуларда ахборотни тезлик билан етказиб, ўқувчилар сонини автоматик равишда ўз нашрларига, газета ва журналларига жалб қилмоқда. Шу қаторда Япониядаги оммавий ахборот воситалари диққатга сазовордир.

Японияда ахборот воситалари соҳалари ўртасида кескин рақобат доимо мавжуд. Чунки ҳар бир ахборот тарқатувчи нашр, газета, журналлар, телевидениелар халққа керакли муҳим воқеа ва ҳодисаларни ўз вақтида етказишга ҳаракат қилади. Шундай экан, ахборот воситалари мухбирларига барча эркинликлар ҳамда қулайликлар яратилган. Агар бир журналист шов-шувга сабаб бўладиган материални топиб, уни матбуотга берса, бу маълумот тезда муштарийларга етказилади.

Японияннинг "Асахи" газетаси жуда ҳам машҳур оммабоп газета бўлганлиги учун кунига 13 миллиондан кўп нусхада камида 20 саҳифада чиқади. 98 фоизи садоқатли обуначилардир. Газетанинг 4 та замонавий вертолёти ва иккита самолёти ҳамда минглаб турли алоқа воситалари бор. "IBM JAPAN" ва "Ниппон электроника" компаниялари газетанинг барча босқичларини, уни саҳифалашдан то тахлагунга қадар бўлган ҳамма ишларни автоматик тарзда бажаради. Шунинг учун бу газета журналистлари ҳали ҳеч кимда йўқ алоқа воситалари билан таъминланганлар.

Масалан, 2000 йили Австралияда ўтказилган олимпиада ўйинлари тўғрисидаги ахборотни "Асахи" журналистлари бир неча сонияда бу ўйинлар тасвирини ҳамда репортажини "Сони" фирмасида ишлаб чиқарилган жаҳонда ягона "Мавика" номли пленкасиз камера ёрдамида узатиб бордилар. "Асахи"да сидқидилдан хизмат қилаётган кўплаб журналистлар ўз таътиллари даврида таҳририят ҳисобидан дунёнинг энг кўркам оромгоҳларида икки ҳафтагача дам олиб келишади. Бу ерда чоп-чоп, цензура йўқ. Ҳар бир бўлим мустақил аниқ режа асосида иш олиб боради. Ҳеч ким уларнинг ишига аралашмайди. Бундай демократик эркинликлар ҳар қандай журналистни ҳам астойдил, виждонан пок ишлашига шароит яратади.

Илҳом ШЕРМУҲАММАД

Осиё мўъжизаси

Қиёс

12 ТА КИТОБ — ОЗМИ Ё КЎП?

Сиз сўнгги бор кунингизни телевизор, радио, газета, журнал (айримлар учун e-mail, Internet) сиз ўтказганингизни эслай оласизми? Тадқиқотлар шуни кўрсатдики, инсонлар умрининг тенг ярмини ОАВ билан биргаликда ўтказаркан. Америкалик ёшлар орасида олиб борилган социологик сўров натижалари эса қуйидагича:

— Ёшларнинг 50 фоизи кундалик газета ўқиса, 69 фоизи эса ҳафтада фақат бир мартагина қўлига газета оларкан.
— Улар ойда ўрта ҳисобда 10 та журнал ўқийдилар.
— Ҳар бир ўспирин ҳафтада ўртача 3 соату 27 минут радио тинглайди.
— Ҳар бир шахс кун давомида 4 соат телевизор томоша қилади.
— Ҳар тўрт кишидан биттаси ойда бир марта кинога тушиб, йилига 4 та видеокассета сотиб олади.
— Ҳар бир америкалик бир йилда аудиокассета сотиб олиш учун 62 доллар сарфлайди.
— Америка ёшлари йилда 12 та китоб сотиб олишар экан.
— Умумий ҳисобда АҚШ ОАВ (оммавий ахборот воситалари)дан тушадиган йиллик даромад 270 миллиард долларни ташкил қилади.

Дилноза КУРЧИЕВА,
толиба

Саргузашт

Дадахон НУРИЙ

БОЙСУН МЕТРОПОЛИТЕНИ

Кейинги кунларда рўй берган энг шов-шувли воқеалардан бири Бойсуннинг шаҳар деб эълон қилиниши бўлди. Албатта бу район раҳбарлари учун бироз ташвиш орттирди. Нормурод акани кам кўрардик.

"Марказ"га туташ яқин-атрофдаги катта-кичик қишлоқ аҳолисининг ҳаммаси ҳам "шаҳарлик" бўлишни хоҳларди.

Қаерга борманг, ғала-ғовур, баҳс авжида:

"Анаву Жамил деган муаллим шаҳарлик бўласан, мазза қилиб яшайсан деб, кўл куйдирганди, энди қишлокда қолиб кетаверамизми?"

"Шаҳарлик дегани ҳукумат чиқарган қонун бўйича етти соатдан ортиқ ишламайди. Ишласа ҳам завод-фабрикаларда ишлайди. Қолган вақтини маданий ҳордиқ чиқариш билан ўтказади".

"Шунча одам ишлайдиган завод-фабрика қайда, дейсан!"

"Ўшаларни қурдириш учун раҳбарлар чопиб юришганмиш-да!"

"Вой-бўй, унда ҳамма Нодир "пўрим" бўп кетаркан-да! Бунақада чорвани ким боқади, далада ким ишлайди?"

"Қишлоқликлар ишлайди".

"Нега энди биз эртадан кечгача қора терга ботиб ишлаб, шаҳарлик бўлиб олганларни боқарканмиз? Йўқ, бунақаси кетмайди!"

"Сайробни ҳам шаҳар қиламиз деётганлар топилаётганмиш".

"Бўлмаган гап. Шаҳар бўлиши учун аҳолиси камида йигирма беш мингдан зиёд бўлиши керак экан. Жамил муаллим шунчага етказаман деб қанча овора бўлди-ку!"

"Энди Сайробилар ҳаммомни орзу қилмай қўя қолишсин!"

"Тўхта-тўхта, бу билан нима демоқчисан? Шаҳарлик бўлиб, бизни назарлари илмай қолдими?!" Жанжал ёқалашишга бориб етди. Ўртага қариялар тушиб, ажратиб қўйишди.

Қизиқ, бу ернинг кишилари бирдан "лов" этиб ёнишади, дарров муроса-ю мадорага ҳам келишади. Аксари аҳоли жиддий, худди сизни менсимаётгандай муомала қилади, овозлари тўнгроқ. Лекин улар даврасида ўтириб, гурунгини тинглаб, Шукур Холмирзаев ёзган "Тўпори сўзли, дангал ва мард, айниқса, ўзидан пастроқларга шафқатли халқ" эканлигини дарров пайқаб оласиз.

Масалан: "Келинг, меҳмон! Ўтиринг!" — Сизни шундай кутиб олишлари мумкин, мулозимат кейинроқ, суҳбат асносида бўлаверади.

Албатта, Бойсун шаҳар мақомини олганлигининг дастлабки нишонаси "ярқ" этиб кўзга ташланди: ягона Марказий Ленин кўчаси билан кесишган нечта жинкўча бор бўлса, ўша ердаги чорраҳаларга қаққайтириб йўлчироқ, яъни светофор ўрнатиб чиқилди. Бу юмушни бойсунлик электрчилар, милиционерлар аҳолининг кўмагида сидқидилдан адо этдилар. Бойсун радиоси орқали "аҳоли энди шаҳарликларга хос тартиб-интизомли бўлишлари, светофор қонун-қоидаларига оғишмай риоя қилиб, бойсунликларга хос ўз гражданлик бурчларини адо этишлари" ҳақидаги Ички ишлар бошқармаси бошлиғининг суҳбати бир неча бор эшиттирилди.

Нариги этаги уч юз-тўрт юз қадамга чўзилиб тоғ ёнбағрининг сўқмоғига сингиб кетган тупроқли жинкўчани чангитиб, бир дунё пичан ортилган эшак тушиб кела бошлади. Тўсатдан йўл "беркилиб" қизил чироқ ёнди. Катта кўча одатдагидай бўм-бўш. Бироқ уловини бошқариб келаётган қария нуxтани тортиб, шаҳарликларга хос "ўз гражданлик бурчини" адо этиб турибди.

Арава, велосипед, ҳатто от минган бундай "интизомли ҳайдовчилар"ни ҳар чорраҳада учратиш мумкин эди.

Бойсунликлар чинданам ғалати "халқ". Гап-сўзлари, қилиқларидаги ҳазил ёки жиддийлигини тушуниб бўлмайдиган мураккаб хусусиятлари билан бошқалар устидан ҳатто ўзлари устидан ўзлари кулаётгандай туюлиши мумкин. Бу билан на Болгариянинг габроволик ҳазилкашларига, на ўзимизнинг Фарғонадаги содда ва Афандинамо повулғонлиларга ўхшашади. "Билса — ҳазил, билмаса — чин" қабилидаги қитмирлик ҳам уларга бегона эмас.

Шундай бўлмаса "шаҳар"нинг шундоқ юқорисида ястаниб ётувчи Бойсунтоғ ёнбағридаги ўша машҳур икки туп чинорни "ўтказганлар" сони бир неча йил давомида бешолтитага чиқиб кетмаган бўларди.

Бойсунга қилган сафаримдан сўнг икки йил ўтгач, ёзувчиларнинг Дўрмондаги ижод уйида синчков ва мулойим, ҳалимтабиат болалар ёзувчиси Оқилжон ака Ҳусановни учратиб қолдим:

— Бойсунда бўлган экансиз, кўп эслашди, — деб қолди у киши. — Қаранг, қандай тарихий ва муқаддас жойлар кўп: шундоқ Бойсун устида Бобур Мирзо ўтказган икки туп чинор яшнаб турибди. Тагида ўтириб дам олдик. Ҳозир бир нарса ёзишни ният қилиб юрибман.

Яна орадан бир йилча ўтгач, телевизор орқали номдор, шу билан жиддий адабиётшунос олимимиз Умарали Холматовнинг куйиб-пишиб гапираётганини кўриб қолдим: биз ҳали ҳам ўзимизда мавжуд, олис минтақалардаги буюк бобокалонларимиз номлари билан боғлиқ жойлар тарихини яхши билмаймиз, қадрига етмаймиз. Шундоқ Бойсуннинг нақ тепасида Навоий бобомиз ўтқазган иккита баҳайбат чинор гуркираб ўсиб турибди. Яна кўҳна манбаларга таяниб айтишларича, икки буюк шахс — устоз ва шогирд — Жомий ва Навоий ҳазратлари худди шу чинор остидаги булоқ бўйида учрашишган экан.

Тағин бир гап юради: Лениннинг юз йиллиги нишонланаётган кунлар бир ўқувчи бола Жамил муаллимдан сўрайди: "Домла Ленин Бойсунда бўлганми?" Гап нозикроқ масалага бориб тақалишини пайқаган домла бошқачароқ жавоб қайтаради. "Тарихий манбаларда бу ҳақда аниқ маълумотлар йўқ. Лекин ўртоқ Каллелин Самарқандга Бойсун орқали ўтган бўлиши мумкин!"

Шундан кейин ўша машҳур чинорларни Калинин ўтқазганлиги ҳақида ҳам бир сидра гап чиққан дейишади.

Лекин шу кеча-кундузда шоир Усмон Азимнинг узоқ аждодларидан бўлмиш афсонавий Алпомиш Бойсунтоғнинг одам оёғи етмас олис бир жойида яшнаб турган икки чинорни кўриб, ҳайратга тушгани, Бойсунга кўрк бағишлаб турсин дея илдизи билан суғуриб, икки елкасига қўйганча шундоқ бағрли жойга ўтказгани, ҳатто кейинроқ унинг илдизларидан бири Сайробдан ниш отиб чиққани ҳақида ҳақиқатга анча яқин гап-сўзлар айланиб юрибди. Ҳатто кўпчиликнинг нигоҳига тушиб қолган шоир бу ҳақда достон ёзишга ҳам киришганмиш.

Мен бу гаплар қанчалик тўғри-нотўғрилигини билмоқ учун устоз Шукур Холмирзаевга мурожаат қилдим.

— Биласизми, — дея гап бошлади у киши олди ялтираган бошига икки чеккада тўзиб ётган сийрак сочлар билан оро киритишга уриниб, — домла Чеховнинг "Тўй" деган асари бор. Ундаги юнон кишини эсланг: ҳар икки гапининг бирида эҳ, бизнинг Юнонистонда ундоқ, мундоқ деган мақтовли гапларни айтаверади... Тўй маросимларининг бирида ҳозир бўлган рус генералини ҳам назар-писанд қилмай, бизнинг юнон генераллари олдида бу киши нима бўпти деган мазмундаги гапни айтиб юборади. Бу ўз юртини ўта девонавор севганидан бўлса керак. Бизда ҳам шундайлар йўқ эмас-да! Уларнинг қонида ҳавасмандлик зўр! Ҳасад эмас, беғубор ҳавасмандлик! Қаерда бирон янгиликни кўрсалар, дарров мияларига нега энди Бойсунда йўқ деган фикр урилади ва ўшани амалга ошириш пайидан бўладилар. Ўйлаб қарасангиз, нимаси ёмон!

Шукур аканинг бу сўзларини эшитиб:

— Бойсунда метро қурилганидан хабарингиз борми? — деб сўрадим.

Устоз бошни силаб, қошни чимирдилар:

— Анчадан бери у томонларга йўлим тушмади, лекин улар бир ҳаракатга тушишса қуришлари ҳам мумкин.

Мен қулоғимга чалинган, ҳақиқатлиги нечоғлик тўғри-нотўғрилиги ўзимга ҳам қоронғи "Бойсун метроси" ҳақида гапириб бердим: янги шаҳар қурилиши мутасаддиларидан бири лойиҳа чизгиларини кўтариб Тошкентга келади. У эндигина ишга туширилган метрополитенда сайр қилиб, жуда таъсирланади. Ўзимизда ҳам қурсак бўларкан деган хаёл унга тинчлик бермай қўяди. Бойсундаги марказий чорраҳанинг у томони-бу томонини ўлчаб, ер ости текширувлари ўтказади, икки ишқибоз архитекторни ёнига олиб, мини метро лойиҳасини тузишади... Охир, майли, ҳозирча поезди бўлмаса ҳам метронинг ўзини қурамиз, бир одамлар ҳайрон қолсин деган тўхтамга келишади... Шу кеча-кундузда марказий чорраҳанинг ўнг ва чап бетида иккита катта "М" белгиси ва "Метрополитен" деган ёзув пайдо бўлганмиш. Атрофдаги тоғликлар орасида эса гап юрганмиш:

"Бу метро дегани ўзимизнинг тоғларда бўладиган ғорларга ўхшаркану, фақат юраверсанг-юраверсанг нариги томонидан чиқиб қоларкансан".

"Нега ғорга ўхшаркан, чироқларини, ялтиллаган деворларини кўрмадингми?"

"Айтишларича, Тошкентда ҳам бор эмишу, одамларни у томондан бу томонга қалдиратиб поезд олиб юрармиш".

"У хатарли, худо кўрсатмасин, томи ўпирилса борми... Ўзимизникидан қўймасин!"

Бу сўзларни эшитиб Шукур ака қаҳ-қаҳ уриб кулди. Лекин бирон сўз айтмади.

Назаримда ишонди-ёв!

(Давоми бор)

АЖАБО!

Биринчи сунъий механик юрак яратилибди!

HURRIYAT Mustaqil gazeta
Ўзингни англаб ет!

Муассис: Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-кувватлаш жамғармаси

Бош муҳаррир Хуршид ДЎСТМУҲАММАД

Таҳрир ҳайъати: Азамат ЗИЁ, Озод ШАРАФИДДИНОВ, Наим КАРИМОВ, Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Раҳмон ҚЎЧҚОР, Норали ОЧИЛОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Амирқул КАРИМОВ, Абдуқаюм ЙЎЛДОШЕВ

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 165-рақам билан рўйхатга олинган. Бичими А-2.

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳри, Матбуотчилар кўчаси, 32-уй. Телефонлар: 133-69-45, 136-53-63

Индекс:
Якка обуначилар учун — 233 Ташкилотлар учун — 234

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик концерни босмахонасида босилди. Манзил: «Буюк Турон» кучаси, 41-уй.

Навбатчи муҳаррир: Зокиржон АЛИБЕКОВ
Топшириш вақти — 21.00
Топширилди — 19.00
Буюртма — Г - 2542

Муаллиф фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин. Таҳририятга юборилган мактуб ва мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Hurriyat kompyuter markazida terildi va sahifalandi. Sahifalovchi: Sh.SAYDALIYEV

Тахмин

ЗУҲРА ИСМЛИ ЖУМБОҚ

20-йилларнинг маданий ҳаётига қанчалик яқинлашиб борсак, унда шунчалик қоронғи ва сирли ҳолатлар борлигига амин бўламиз. Ва бу ҳолатлар бамисоли темир парда бўлиб, бизнинг бу давр манзаралари билан яқиндан танишишимизга кўпинча монелик қилади.

Маданият узоқ асрлар мобайнида инсоният ҳаётининг сиёсатдан узоқ бир бўлаги бўлган. Аммо махфий хизматнинг пайдо бўлиши билан маданиятнинг фусункор боғ-роғларига ҳам секин-аста ҳушёр кўзлар оралай бошлаган. Туркистоннинг чор мустамлакасига айланиши билан бу жараён, айниқса кучайган.

Матбуотда эълон қилинган қатор мақолалардан шу нарса маълумки, XX асрнинг бошларида Туркистонда миллий уйғониш ҳаракатига тамал тоши қўйила бошлаши билан чор охранкасининг назорат тизими ҳам шаклланиб борган. Охранка нафақат маҳаллий зиёлиларга яқин бошқа миллат вакиллари, балки шубҳа уйғотган кишиларнинг дўстёрлари, қариндош-уруғлари ва қўни-қўшниларидан ҳам ўз мақсади йўлида фойдаланган. 1917 йил воқеаларидан кейин ташкил топган ВЧК-ОГПУ-ГПУ-НКВД органлари эса чор охранкасига хизмат қилган унсурлардан самарали фойдаланибгина қолмай, агентура тармоқларини бениҳоя даражада кенгайтириб, сиёсий назоратни давлат машинасини ҳаракатга келтирувчи қудратли воситага айлантирган.

XX асрнинг 20-йиллари бошларида Туркистондаги маданий ва маърифий ҳаётнинг аввалгидек соф ҳолда яшаши қийин эди. Негаки, халқнинг мустамлакачиликка қарши курашувчи пешқадам кишилари маданият ва маърифат ходимлари бўлишган. Шунинг учун ҳам худди шу кишиларнинг сиёсий назорат остида бўлиши табиий эди. Агар биз тилга олинган даврда, чунончи, Тошкентда Мунаввар қори Абдурашидов бошчилигидаги миллий иттиҳодчиларнинг нафақат маданий, балки сиёсий-ижтимоий ҳаётда ҳам муҳим роль ўйнаганларига эътиборни қаратсак, улар атрофида ўнлаб ҳушёр кўзлар ва ҳушёр қулоқларнинг бўлгани ўз-ўзидан равшан бўлади. Ана шундай ҳушёрлар орасида Зуҳра исмли қиз ҳам бўлган.

Даставвал шуни айтиш жоизки, ГПУ Мунаввар қори Абдурашидовнинг энг яқин кишиларини турли йўллар билан ёллашга уринган. Шундай йўллардан бири сиёсий тазйиқ, қўрқитиш ва иғво эди. Айни пайтда ГПУ миллий иттиҳодчиларнинг сиёсий режалари, сир-асрорлари ва кайфиятларини билиш учун бошқа миллат ва жинсларга мансуб кишиларни ҳам ўз таъсир доирасига тортган. Ана шундай кимсалардан бири Зуҳра Кашаевадир.

Зуҳра Кашаева 1901 йил 1 мартда Қосимов деган кичик бир шаҳарда дунёга келган. Рязань билан Арзамас шаҳарлари ўртасида жойлашган бу қасабада татар миллатига мансуб кишилар аҳолининг аксар қисмини ташкил этган. Унинг отаси Ҳафиз Кашаев исмли шахс бўлиб, ким бўлгани, нима билан шуғуллангани бизга маълум эмас. Аммо шу нарса маълумки, у кейинчалик оиласи билан Москвага кўчиб борган. Бу ерга тижорат ишлари билан тез-тез келиб турган юртдошимиз Нажмиддин Шераҳмедов Кашаевлар оиласи билан танишиб қолиб, Зуҳрани Тошкентга — сингил ва укаларига мураббийлик қилиш учун олиб кетган. Чамаси, ГПУ худди шу пайтда Зуҳра билан алоқа ўрнатиб, унинг ўзбек зиёлилари орасида эриша бошлаган мавқеидан фойдаланишни лозим деб билган. Аммо кутилмаганда тақдир шамоли Зуҳра Кашаевани Германияга олиб бориб қўяди.

Маълумки, 1922 йилдан бошлаб Бухоро Халқ Шўролар Жумҳурияти раҳбарларининг ташаббуси билан Германияга кўплаб ёшлар ўқишга юборилади ва Германияда жумҳуриятнинг Маориф ваколатхонаси очилади. 1925 йил 2 октябрь куни ваколатхона Баден-Баден ҳукумати Маданият нозирлигига хат йўллаб, Зуҳра Кашаеванинг Хайдельберг университетида ўқиш иштиёқида бўлганини хабар қилади ва уни ўқишга қабул қилишларини сўрайди. Шу билан бирга З.Кашаеванинг келажакда бу ерда ўзлаштиражаги немис тафаккури ва маданияти билан Туркистоннинг сиёсий ҳаётига самарали таъсир кўрсатиши мумкинлигини айтади. Ваколатхона ўз хатида Зуҳра Кашаевани Хайдельберг университетида ўқишни истаган биринчи ўзбек қизи эканлигини айтиб, унинг тиришқоқ ва ишончли шахс эканлигини алоҳида таъкидлайди.

Масаланинг нозик томони шундаки, Зуҳра Кашаева ўша йилнинг 8 мартида Берлин университетига талаба сифатида қабул қилинган эди. Ҳатто ваколатхонанинг Баден-Баден Маданият нозирлигига хат билан мурожаат этган кунларида ҳам Зуҳра Берлин университетининг талабаси эди. Шундай бўлгач, унинг дафъатан Германиядаги энг машҳур университетни тарк этиб, Хайдельбергда ўқишни давом эттириш истаги заминида нима ётгани биз учун қоронғи. Тўғри, Зуҳранинг ўзи бу ҳолни Берлин иқлимининг соғлиғи учун зарарли экани, Берлинда таҳсил кўриб юрган кезларида тез-тез касал бўлиб турганини айтган. Аммо Берлин иқлимининг Марказий Россиядаги (хусусан қиш ойларидаги) иқлимга қараганда майинроқ эканини эътиборга олсак, қосимовлик талабанинг ўқишни Хайдельбергга кўчириш истагида бошқа сабаблар борга ўхшайди.

Энди Зуҳра Кашаеванинг Германияга ўқишга бориши билан боғлиқ масалага қайтайлик. Маълумки, 1922 йили ва кейинчалик Германияга ўқишга борган туркистонлик ёшлар аксар ҳолларда Бухоро Халқ Шўро Жумҳуриятининг саъй-ҳаракати билан ва унинг маблағи ҳисобига боришган. (Талабалар стипендиясиз ё қийналиб қолган пайтларда уларга "Кўмак" уюшмаси моддий ёрдам кўрсатиб турган.) Аммо бизга маълум бўлган манбаларга қараганда, Зуҳра Кашаева жумҳурият ҳисобига эмас, балки тошкентлик таниқли маърифатпарвар ва тижоратчи Нажмиддин Шераҳмедов ҳисобига,,унинг ўзи мураббийлик қилган сингил ва укаларига ҳамроҳ бўлиб борган. Тахминимизга кўра, Зуҳра Кашаева Германияга 1922 йили, ўзбек ёшларининг шўролашиб улгурмаган авлоди билан борган. Берлин университетига қабул қилингунига қадар ўрта ўқув юртларининг бирида ўқиган. Модомики, шу вақтда Германияга ўнлаб талабалар ўқишга борган экан, Нажмиддин Шераҳмедовнинг сингил ва укаларига махсус ҳамроҳнинг белгиланиши шарт эмас эди. Шундай бўлгач, уни миллий иттиҳодчилар ГПУ таъсиридан халос этиш мақсадида юборган бўлишлари мумкин. (Мунаввар қори Абдурашидов ўз атрофида ҳаракат қилган ГПУ ходимлари ё хуфяларини яхши билган.) Энди Зуҳра Кашаеванинг Берлиндан Хайдельбергга кўчиб ўтиши масаласига келсак, бу ҳам ГПУ тазйиқидан қутулиш сифатида талқин этилиши мумкин. Чунки туркистонлик талабаларнинг Германияга ўқишга бориши муносабати билан ГПУ улар орасига ҳам ўз айғоқчиларини қўйган ва бу айғоқчилар асосан Берлинда марказлашганлар.

Ҳар ҳолда воқеа қандай кечганлигига қарамай, шу нарса аниқки, Хайдельберг университети раҳбарияти 1925 йил 27 октябрда Зуҳранинг университетда талаба сифатида ўқишига ижозат берган. Лекин айни пайтда ундан тегишли ҳужжатларнинг асл нусхасини (Берлин университетидан) олиб келишни талаб этган. Шундан кейин Зуҳра ўқишни Берлин университетидан Хайдельберг университетига кўчириш ҳақида ариза берган ва бу ариза ўша йилнинг 10 ноябрида эътиборга олиниб, у Берлин университетидан озод этилган. Орадан роса ўн кун ўтгач, Зуҳра Кашаева Хайдельберг университетининг тиббиёт факультетига ўқишга қабул қилинган.

Германиядаги олий ўқув юртларида қабул қилинган тартибга кўра, Зуҳра Кашаева 1925-1928 йилларда ҳар бир семестрнинг бошланишида 300 дойч маркадан ўқув ҳақини тўлаб турган ва шу давр ичида барча синов ва имтиҳонларни ўз вақтида топширган. Аммо у 1929 йилнинг 16 майига қадар ёзги семестрда ўқишни давом эттириш-эттирмаслиги ҳақида ариза ёзмаган. Шу ойларда раҳбарият томонидан ёзилган бошқа икки хатни ҳам у, чамаси, жавобсиз қолдирган. Ниҳоят, 1929 йил 7 августда Зуҳра Кашаева Хайдельберг университети талабалари рўйхатидан ўчирилган. Унинг шундан кейинги тақдири тўғрисида аниқ бир маълумот йўқ. Аммо шу нарса маълумки, Зуҳра Кашаева Германияда ўқиб юрган кезларида бир ҳинди билан танишган ва унга турмушга чиққан. У ҳаттоки Хайдельберг университетидаги таҳсили учун тўлаши керак бўлган маблағни ҳам Берлиндаги Ҳинд қўмитасидан олган стипендияси ҳисобидан тўлаган.

Зуҳра Кашаева фақат тиришқоқ ва ишончлигина эмас, балки аёллик латофати билан ҳар қандай йигитни ўзига жалб эта биладиган, уни ўз измига сола оладиган кимса ҳам эди. ГПУ Зуҳранинг ана шу фазилатларидан Туркистондалик пайтида озми-кўпми фойдаланган. Унинг ҳиндистонлик йигитнинг кўнглини овлагани ҳам тасодифий эмас.

Зуҳра ГПУ учун ниҳоятда зарур шахс эди. Унинг ҳатто ҳиндига турмушга чиқиши ГПУ томонидан режалаштирилган ва бундан катта мақсад кузатилган бўлиши ҳам мумкин. Аммо бизнинг фикримизча, Зуҳранинг Берлин университетидан Хайдельберг университетига кўчиши ва ҳиндистонлик бир кимсага тегиши унинг ГПУдан узоқлашиш истаги билан содир бўлган. Агар у Германиядаги таҳсили пайтида ҳам ГПУ билан ҳамкорлик қилиб турганида мазкур сиёсий идора ундан шу ернинг ўзида самарали фойдаланган ва, айниқса, 1930 йили унинг ёрдамида қайсар талабаларимизни ўз ватанига қайтарган бўларди. Шунинг учун ҳам Зуҳра Кашаеванинг Германияга кетган кунидан бошлаб ГПУ билан ҳар қандай алоқасини узган, деб айтишимиз мумкин.

Туркистондан XX асрнинг 20-йилларида Германияга ўқишга борган талабалар ва биринчи навбатда Зуҳра Кашаева шахси билан кейинги йилларда бир қатор хорижий олимлар ҳам фаол қизиқишмоқда. Шулардан бири Тель-Авив университети профессори Дов Ярошевскидир. Лекин у немис профессори Ингеборг Балдауф номига йўллаган хатида Кашаеванинг кейинги ҳаёт йўлини аниқлаган киши бўлиб, унинг ҳатто 1966 йилга қадар ҳаёт бўлган, деб гумон қилган. Унинг тахминига кўра, Соражон Юсупова исм-шарифли геология ва минерология фанлари доктори, Тожикистон Фанлар академиясининг академиги айнан шу Зуҳра Кашаевадир. Аммо Д.Ярошевскининг бу тахминлари ҳеч қандай тарихий заминга эга эмас. Биринчидан, Соражон Юсупова, Зуҳра Кашаевадан фарқли ўлароқ, 1910 йил 15 майда Бухорода туғилган ва 1966 йили Душанбе шаҳрида вафот этган. Иккинчидан, Зуҳра Кашаева, Соражон Юсуповадан фарқли ўлароқ, геология ва минерология билан эмас, балки тиббиёт билан шуғулланиб, фаннинг шу соҳаси бўйича ихтисослашган. Учинчидан, агар у 1966 йилга қадар ҳаёт бўлганида қатағон даврининг Лазиз Азиззода ва Шорасул Зуннун сингари ёши улуғ қурбонлари у ҳақда хабар топган ва у билан учрашган бўлурдилар.

Зуҳра Кашаеванинг кейинги ҳаёти қандай кечган? У ҳинд йигитига турмушга чиққанидан кейин қаерда яшади? Бугунги кунда унинг бирорта изини топиш мумкинми?.. Эҳтимол, бундай саволларга Ярошевски сингари хорижий олимлар турли архив ҳужжатларини ўрганиш асносида жавоб топарлар. Борди-ю Зуҳра Кашаева ўз хотираларини ёзиб қолдирган ва эълон қилган бўлса, биз 20-йиллар ўзбек маданияти арбоблари ва ГПУнинг Туркистондаги фаолиятига оид кўпгина янги маълумотларни қўлга киритган бўлардик.

Наим КАРИМОВ

Илҳом

"Истиқлол тонги" танловига

ҚАЛБИНГНИ ТЎЛДИРГАН У СЎЗ

Ватанимиз мустақиллигининг 10 йиллиги арафасида ижодкорларимизнинг шу куннинг бадиий солномасини яратиш борасида фаоллашуви таҳририятга келаётган назм, наср ва публицистика жанрларига доир асарларда ўз ифодасини топмоқда.

"Истиқлол тонги" танлови айни шундай ижод намуналарини майдонга чорлаганки, бу борада ҳар бир муаллифга ижодий зафарлар тилаймиз.

ТАҲРИРИЯТ

НАЧОРА

Начора, ул ғаний, ёраб,
бизимла аҳдидан тонмуш,
Бу кун бизингдаклар
фиғон аҳлиға султонмуш.
Малолат ҳайли – биз,
суҳбат қурурға ор этар ул гул,
Жаҳонда неча булбул
бўлса шунда тонгла гирёнмуш.
Қаро, деб тунларим сўнгсиз
кўкда гоҳ гизлагай Чўлпон,
Бу – зимистон бизинг тунлар
ичра мисли чароғонмуш.
Турурда аҳдида доим
қолмамиш юртда бир қоим,
Ҳайҳот, бу не залолатким,
қарорда ҳукми бир онмуш.
Жонободинг дил хунобин
кафтинг не, тирноғингга қўй,
Десун, майли, итоб аҳли
қўлинг оли хиноданмуш.

АЁ!..

Тангрим,
Валлоҳ, ўзинг ярлақа:
Қалби яроликни кўрибсан раво.
Вужудни авбошлик
тарк этган чоғда,
Қайдин пайдо бўлди,
манов ҳурлиқо!

Наҳотки,
Қолмади, бундайроқ зулминг?
Шунча гуноҳларим каммиди, аё!..
Қирқ беш довонда...
бу не ёзуғинг
Энди, раҳмдилим ўзингсан, Олло!
Энди раҳмдилим...
ўзингсан, Олло!

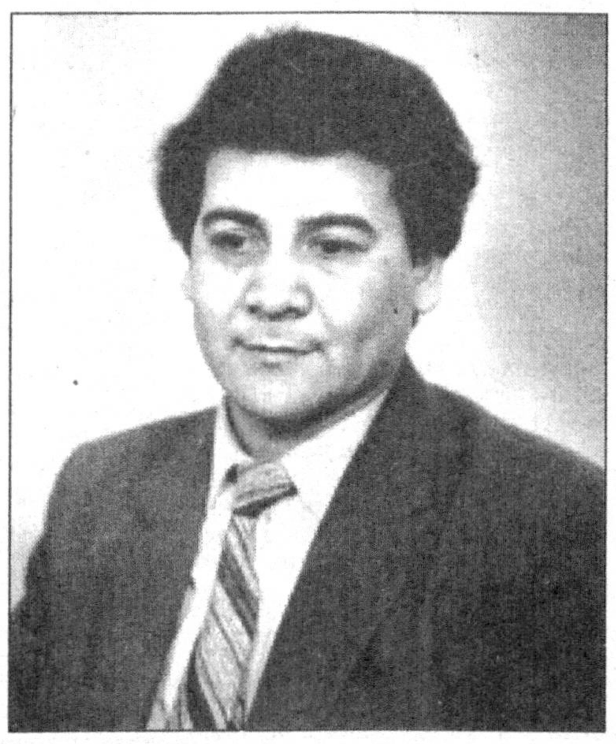

* * *

Кетдим...
Хайрият айтмадим у сўзни...
Ҳалима АҲМЕДОВА

Сен, охир шу сўзни
айтдингга, воях...
Ҳаётим, мамотим ўша бир сўзни.
У сенинг дилингда банди бир оят,
Камина умрининг эди мазмуни.

Билмадим, сен
қандай яшайсан энди.
Қалбингни тўлдириб
юрган у сўзсиз.
Билмадим мен
қандай яшайман энди,
Кибримни ўлдириб турганди
шу ҳис.

Энди қийин бўлар иккимизга ҳам,
Билмадим, биз
қандай яшаймиз энди...

ТЎРТЛИКЛАР

* * *

Биз асли қайдинмиз? Қайдин ўтурмиз?
Мурод-мақсудларга қайда етурмиз.
Биламан. Ўзингдан йўл олиб, аё,
Адашиб тупроққа кириб кетурмиз.

* * *

БАХТИМ — жигаримни эзмоғинг, эй дўст,
Умримни лаҳза-лаҳза бузмоғинг, эй дўст.
Англатиб ҳар дамда қадрим нархини
Жоним ришталарин узмоғинг, эй дўст.

* * *

Кўзлари дарёим-ай, чўкар пайти бу,
Жудолик оҳини чекар пайти бу.
Заволим ўзингга зорликдан, ҳай дўст,
Кўзларинг тубига чокар пайти бу.

* * *

Кимки... соғинибди, бахти бор бўлсин,
Икки жавониби барқарор бўлсин.
Интизор оҳини уйдан қувганлар,
Кўчаси интизорга интизор бўлсин.

МУХАММАС

(ШОИРА ҲАСАН ҚИЗИ ҒАЗАЛИГА)

Даме талх, тақдир ваҳ — чарх жомида гулгун шароб,
Сен бу чарх тўфонида сузгувчи гул, манзил сўраб,
Рашк ёп каноридандай бормоқдаман кун-кун нураб,
Ишқ фано водийсида узлат чекиб бўлди хароб,
Дил мудом тўлқин кутиб баҳр устида сўнди ҳубоб.

Орази абрўларинг қалқинди хуш ноз айлади,
Оҳ, бу ҳол дилхун дилимга нур элтди, ҳам роз айлади,
Куз, киров инган юракда гул битди, чин ёз айлади,
Боғи эрамга келиб булбул чунон роз айлади,
Восила истаб Эгамдан ишқ куйин черти рубоб.

Бул кун зарра кўрса-ю, васлинг тажаллисин лаълим,
Мусо тирилмасди бас, барбод бўлиб хоку тани,
Гардуннинг ҳар пучмоғида ёшурин минг бир ғаним,
Борлиғу йўқлик аро боз ўқилур дардим маним,
Жолалар томган баёздан дил учун келди жавоб.

Ишқ туни-ғайб, васлинг маёқ, чалдигим бонггимми ҳайф,
Васл маёғин дарёбида ноком қалб, ёнгумми ҳайф,
Чўғ — бу қалб, оташ — бу қалб, заъфарон рангимми ҳайф,
Субҳи содиқда суюбон қутлаган тонгимми ҳайф,
Ул шафақ нури каби унмай туриб сўнди сароб.

Қил ишорат тонгла, Сайд, тонггим бўзарсун у кеча,
Ҳам дегил, менла бўзарган тонгинг узарсун, шу кеча,
Бир сен дегил, бир мен дегум дил арзин — ман ту кеча,
Шоира сочин силаб тушлар тилайди бу кеча,
Ул чаман кутди вале, Гул ўрнида қолди гулоб.

Абдунаби БОЙҚЎЗИЕВ

Муносабат

ЯНА РЕКЛАМА!

"Ҳуррият"нинг ўтган сонида чоп этилган "Тижоратчи мухбирлар рэкети" мақоласида муаллиф Т.Раҳматуллаев ҳам холислик, ҳам куюнчаклик билан долзарб масалани кўтариб чиқибди. Ҳақиқатан ҳам сўнгги пайтларда журналистика обрўсига путур етказаётган тижоратчи мухбирларнинг (аслида уларни реклама агенти, десак тўғрироқ бўларди) кўпайиб кетгани, уларнинг фаолияти янада кенг қулоч ёзаётгани — бор гап. Тўғриси, журналистиканинг кўчасидан ўтмаган айрим кишиларнинг нуфузли газеталарда мухбир бўлиб ишлаётганидан баъзан ҳайрон қоламан. Улар фақат молиявий, иқтисодий фаолият билан шуғулланса-да, ўзларини ижод кишиси — мухбир, журналист деб ҳисоблашади. Ҳолбуки, журналистика факультетларида "тижоратчи мухбирлар" матбуот, радио ёки телевидение мутахассислиги бўйича эмас, Public Relations (PR) — "омма билан ишлаш" йўналиши бўйича касбга тайёрланади. Демак, уларнинг асосий фаолияти ижод эмас, иқтисод.

Ўзбекистонда оммавий ахборот воситаларидаги реклама муносабатларини тартибга солувчи асосий ҳужжат "Реклама тўғрисида"ги Қонун ҳисобланади. Мазкур Қонунда реклама тайёрлашни тўлиқ ва қисман амалга оширувчи шахслар "реклама тайёрловчи" деган ном билан юритилган. Яъни, "тижоратчи мухбирлар"ни "реклама тайёрловчи" деб аташ қонунга мувофиқ келади. Бироқ тижоратчи мухбирлар орасида ҳам қалами ўткир, фақат зарурат ёки мажбурият юзасидан мазкур фаолият билан шуғулланаётган ҳақиқий журналистлар борлигини унутмаслик керак.

Сўнгги пайтларда матбуотимизда бадиийлик, журналистика талабларидан узоқ, реклама руҳидаги мақолалар кўпайиб кетаётганини кузатиш мумкин. Бироқ аксарият газета, журналларимиз бу материалларнинг реклама эканлигини бирор ёзув ёки ишора билан кўрсатиб ўтмаяптилар. "Реклама тўғрисида"ги Қонуннинг 11-моддасида эса: "Маҳсулотга қизиқишни шакллантириш ва маҳсулот реализациясига кўмаклашиш учун маҳсулотнинг муайян маркасига (моделига, артикулига) ёки унинг ишлаб чиқарувчисига истеъмолчининг эътиборини атайин жалб этувчи, шунингдек, мазкур маҳсулотни ишлаб чиқарувчи ёки тарқатувчи шахсга тааллуқли маълумотлардан (реквизитлардан) иборат ахборот материали, муаллиф ва таҳририят материали реклама ҳисобланади ҳамда у "Реклама" ёки "Реклама ўрнида" рукни остида жойлаштирилмоғи лозим", — дейилган. Ҳозирда мазкур талабдан келиб чиқиб, "Моҳият" газетасида реклама руҳидаги мақолалар "PR" белгиси билан кўрсатиб ўтилади. Агар барча нашрларимиз шу моддага амал қилганда, ўз-ўзидан реклама руҳидаги мақолалар сабаб журналистларимиз савиясига билдирилаётган эътирозларга ўрин қолмасди. Иккинчи жиҳатдан, қонун талаблари бажарилган бўларди.

Айрим ҳолларда пул, ҳомий бўлса, савиясиз асарлар ҳам чоп этилаётганидек, "жаҳон стандартига жавоб берувчи" маҳсулотлар, янги "ихтиро қилинган" дорилар, "Исо нафасли" табиблар муолажаси ва ҳоказо иқтисодий, ҳуқуқий, тиббий талабларга тўғри келмайдиган рекламалар ҳам учраб турибди. Аслида эса "ўзидан ҳам кўра халқ манфаатини кўпроқ ўйловчи" тижоратчи мухбирлар қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда реклама берувчидан реклама ахбороти тўғрилигини тасдиқловчи ҳужжат ва лицензия талаб қилиш ҳуқуқига эгалар.

Нима учун хориж оммавий ахборот воситаларида реклама санъат даражасига чиққан? Бунга асосий сабаб реклама агентлари (тайёрловчилар)нинг реклама маданияти талаблари — қонунийлик, ишончлилик, аниқлик кабиларга қатъий амал қилганлари бўлса керак. Бизда эса охирги пайтларда "реклама маданиятини ривожлантириш газеталарнинг ярмини реклама билан банд қилиш дегани эмас" тарзидаги эътирозлар тез-тез янграб турибди. Тўғри эътироз. Шу боис нашрлар қонун талабидан келиб чиқиб: "обуна шартларида нашрнинг умумий ҳажмидаги реклама миқдорини кўрсатишлари шарт". Бу миқдор эса нашр ҳажмининг 40 фоизидан ошмаслиги лозим. Ана шунда сих ҳам, кабоб ҳам куймайди.

Собиржон ЁҚУБОВ

Муҳтарама Шарофатхон опа!

Қутлуғ ёшингиз билан самимий муборакбод этаман. Сизга узоқ умр, мустаҳкам соғлиқ, оилавий тинчлик, дастурхонингиз тўкин бўлишини тилайман. Санъатдаги эришган ютуқларингиз сизга ҳамиша шодлик ва қувонч келтирсин.

НАРГИЗА,
Ўзбекистон Бадиий академияси ходими

Меҳрибон аяжоним Ойзодахон!

Сизни таваллуд кунингиз билан табриклайман. Сизга узоқ умр, тинч-тотув ҳаёт тилайман. Биз фарзандларингиз ва азиз дадажоним бахтига доимо соғ-саломат бўлиб юринг.

Сингилжоним Иродахон! Сенинг ҳам туғилган кунинг қутлуғ бўлсин. Барча орзуларинг амалга ошсин.

Шаҳло ТУЛАНБОЕВА
Марҳамат тумани

ЭЪЛОН

Продам тахограф KIENZLE 1318-27 электронный в полном комплекте для установки на КАМАЗ. Телефоны: 8 (3712) 22-25-01 (371) 187-67-16

ДИҚҚАТ, ЯНГИЛИК!

Ҳурматли тадбиркор ва ишбилармон жаноблар! Корхона ва ташкилот мутасаддилари!
"Ҳуррият" газетаси таҳририяти Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 10 йиллиги муносабати билан шу йилнинг 1 октябригача реклама ва эълонлар чоп этишни
40 % ГА АРЗОНЛАШТИРДИ.
Шошилинг!
Бундай қулай ва арзон реклама хизмати йил давомида фақат бир мартагина таклиф этилади. Озгина харажат, бу — мўл-мўл даромад дегани. "Ҳуррият" – рақобат бозоридаги ишончли ҳамкорингиздир.
Телефон: 133-69-45, 136-53-63.

ХОНИМЛАР ВА ЖАНОБЛАР!

Агар сиз иморатингизни пардозламоқчи бўлсангиз, "ЕМЕК" — Ўзбекистон-Туркия ҳамкорлигидаги қўшма корхона маҳсулотларидан фойдаланинг.

Қўшма корхона хориждан келтирилган юқори сифатли ва тайёр ҳолдаги:
1. SATEN FINISH PLASTER ABS-TEPE
2. SIVA GYPSUM PLASTER ABS-TEPE
маркали қуруқ қотишмали (гипс)ларни ЭНГ АРЗОН нархда сотади.

Телефонлар:
117-56-76, 117-56-75.

Офис манзили:
Чилонзор – 17; 38 "А"-уй

"ЕМЕК" қўшма корхонасининг маҳсулотлари иморатингизнинг равшанлигини оширади.